

# NEVLADINI ENTITETI PRED VRATIMA MEĐUNARODNOPRAVNOG SUBJEKTIVITETA - PUT K NOVOM MEĐUNARODNOM PRAVU?

Prof. dr. sc. Davorin Lapaš\*

UDK: 341.215.01

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno: listopad 2012.

*Suvremeni razvojni procesi u međunarodnoj zajednici rezultirali su proliferacijom sudionika međunarodnih odnosa, posebice u smislu pojave nevladinih entiteta, u prvom redu međunarodnih nevladinih organizacija. Ti entiteti, ulazeći postupno u pravne odnose s međunarodnopravnim subjektima, faktički ostvaruju elemente međunarodnopravne osobnosti koju je međunarodnopravna doktrina stoljećima vezivala tek uz entitete obilježene suverenosti. Međunarodno pravo kao normativni sustav koji pravno uređuje odnose u međunarodnoj zajednici time biva nužno suočeno s izazovom preispitivanja klasične, državocentrične koncepcije međunarodnopravnog subjektiviteta. U radu se nastoji dati svojevrsni prikaz navedenih razvojnih procesa i njihova utjecaja na suvremeni koncept subjektiviteta u međunarodnom pravu.*

*Ključne riječi: međunarodnopravna osobnost/subjektivitet, nevladini entiteti, međunarodne nevladine organizacije*

## 1. UVOD

Danas već davne 1965. u svom se magistarskom radu profesor Petar D. Klarić bavio problematikom pojedinca kao subjekta međunarodnog prava.<sup>1</sup> Bilo je to vrijeme kada su se tek poneki zagovornici ideje međunarodnopravnog

---

\* Dr. sc. Davorin Lapaš, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

<sup>1</sup> Vidi: P. D. Klarić, *Pojedinac kao subjekt međunarodnog prava*, magistarski diplomski rad na Poslijediplomskom studiju iz međunarodnog javnog i privatnog prava i međunarodnih odnosa, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 1965.

subjektiviteta pojedinca u svojoj argumentaciji upirali u tada još doista rijetke primjere normi kojima se klasično međunarodno pravo na neki način obraćalo pojedincu, primjerice kod kažnjavanja pirata, poduzimanja mjera za suzbijanje kršenja ratne blokade ili pak prijevoza kontrabande. Takve su norme, nesumnjivo sve do polovice 20. stoljeća, bile zaista rijetki primjeri kada bi, u osnovi bitno državocentrični sustav međunarodnog javnog prava, uopće imao interes da pravno „uoči“ čovjeka - pojedinca, a i tada ponajprije kao prekršitelja nekog subjektivnog prava (ili barem interesa) svoga najvažnijeg subjekta - države.

Sustav opće međunarodnopravne zaštite ljudskih prava u to je doba tek poprimao neke jasnije obrise, no njegovim će razvojem pojedinac postupno postajati i sam nositeljem nekih subjektivnih prava priznatih međunarodnopravnim normama što će mu kasnije nesumnjivo snažnije utrti put ka stjecanju pravne sposobnosti u međunarodnom pravu - tog nužnog minimuma međunarodnopravnog subjektiviteta. Međutim, već je i priznanje neposredne međunarodnopravne odgovornosti pojedinca, kao primjerice za čine piratstva ili, posebice nakon Drugog svjetskog rata, za ratne zločine, zločine protiv čovječnosti, pa i za zločine protiv mira kao i za zločin genocida, bilo značajan korak u tom smjeru. Naime, pravna osobnost implicira pravnu sposobnost, a ona je jednako svojstvo biti nositeljem subjektivnog prava, baš kao i obveze. Kako kažnjen za povredu takve međunarodnopravne obveze može biti samo onaj tko ju je *imao* pa ju je stoga i pravno mogao povrijediti, nema sumnje da je klasični državocentrični međunarodnopravni poredak već tada izdigao pojedinca od pukog podanika i elementa države na razinu potencijalnog povreditelja svoje norme. Put od „povreditelja“ do „povrijeđenog“ ili, drugim riječima, od nositelja međunarodnopravne obveze do ovlaštenika subjektivnog međunarodnog prava obilježiti će razvojni put međunarodnopravnog subjektiviteta pojedinca sve do danas.

Zanimljivo je pritom pogledati što se u međuvremenu dogodilo s međunarodnim pravom. Premda bitno zadržavši značajke državocentričnosti, ono se proliferacijom svojih subjekata nipošto nije pretvorilo u neko „transnacionalno“, a još manje u globalno unutrašnje pravo.<sup>2</sup> Nezavisnost nije posve „prepustila mjesto međuzavisnosti“,<sup>3</sup> već obje postoje usporedno, dok je krug međunarodnopravnih subjekata danas širi i raznovrsniji nego ikad. Na „vrata“ međunarodnopravnog subjektiviteta nakon pojedinca „zakucali su“ tako i drugi nedržavni, privatni, nevladini entiteti, u prvom redu međunarodne nevladine

<sup>2</sup> Usp. *ibid.*, str. 69.

<sup>3</sup> *Ibid.*, str. 68.

organizacije, čiju prisutnost (pozitivnu ili negativnu) u međunarodnoj zajednici međunarodno pravo sve teže može ignorirati.

Prije više od četiri desetljeća uopće razmišljati o pojedincu u kontekstu međunarodnopravnog subjektiviteta bilo je nesumnjivo progresivno. Danas pojedinac ravnopravno s državom biva strankom u postupcima pred međunarodnim sudskim i kvazisudskim tijelima, neposredno odgovara pred međunarodnim kaznenim sudištima za kršenja međunarodnopravnih normi bez mogućnosti da ga svojom suverenosti zaštiti država njegova državljanstva. Korpus međunarodnopravnih normi, pa i onih kogentne naravi, koje štite prava čovjeka, sve je veći, dok istodobno same države postaju objektom međunarodnih sankcija zbog njihova kršenja.

Takav drukčiji svijet očito je stvorio i ponešto drukčije međunarodno pravo čije norme, vođene funkcionalnom nužnošću uređenja odnosa u međunarodnoj zajednici, i dalje šire krug svojih adresata. Pokušajmo stoga u ovom radu barem dijelom prikazati neke suvremene razvojne procese u toj iznimno dinamičnoj materiji međunarodnopravnog subjektiviteta.

## 2. RAZVOJ MEĐUNARODNOPRAVNOG SUBJEKTIVITETA

Pravni subjektivitet (pravna osobnost) jedno je od središnjih pitanja svakog pravnog poretka, no ni jedna grana prava nije zadržala njegovu aktualnost u onoj mjeri u kojoj njegovu prisutnost nalazimo u međunarodnom pravu. Razloge tomu možemo tražiti na filozofsko-pravnoj, sociološkoj ili povijesnoj razini, no svakako jedan od najznačajnijih leži upravo u prirodi samog međunarodnog prava. Njegova horizontalna, nehijerarhijska struktura, nedostatak „zakonodavca“ u smislu unutrašnjih pravnih poredaka, a time i specifičnost procesa nastanka međunarodnopravnih normi čine vezu doktrine i prakse međunarodnog prava intenzivnijom i neposrednijom nego u bilo kojoj drugoj pravnoj grani jer međunarodno pravo stvara svoje subjekte, dok istodobno oni stvaraju njega.<sup>4</sup>

<sup>4</sup> Povezanost doktrine i prakse međunarodnog prava upravo je u pogledu pitanja pravnog subjektiviteta posebno izražena. Tako Quadri ističe: „C'est la science du droit international et seulement elle qui pour des raisons systématiques manifestes a besoin d'utiliser l'idée abstraite de sujet de droit. Et cette idée doit être tirée de l'ordre juridique international dans son ensemble, de sa structure et de son esprit...“ R. Quadri, „Cours général de droit international public“, *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, sv. 113, 1964-III, str. 375. U tom smislu Berezowski navodi: „Les catégories des

S druge pak strane, unatoč takvim svojim posebnostima, međunarodno pravo „nezasrto“ unaprijed zadanom hijerarhijskom strukturom organizacije „vlasti“ - kakvu međunarodna zajednica ne poznaje - već naprotiv, upućeno u osnovi ponajprije na funkcionalnu opravdanost svojih normi koje stvaraju sami adresati, slični ponekad gotovo savršenom „laboratoriju“ za proučavanje društvenih procesa i njihove regulacije, što uostalom i jest bit svakog normativnog, pa tako i pravnog poretka. Ne čudi, stoga, što rezultati proučavanja takvih procesa svoju primjenjivost nerijetko nalaze u svakom pravnom poretku, ili štoviše, na razini opće teorije prava. Međunarodno pravo, međutim, u tom smislu nipošto neće biti modelom ijednom drugom pravnom sustavu, već će, naprotiv, polazeći od svojih spomenutih specifičnosti, upravo uvijek iznova podsjećati svakog pravnik, ma kojom se pravnom granom bavio, da pravo nikada ne može biti samo sebi svrhom, niti pak neka statična datost, već je ono, naprotiv, tek *sredstvo* regulacije vječno dinamičnih društvenih procesa koji ga oblikuju prema svojim potrebama. U tom će smislu, uostalom, i poznati međunarodnopravni pisac Mosler svojedobno zaključiti kako „krug subjekata svakog pravnog poretka obuhvaća u prvom redu osobe u odnosu na koje taj pravni poredak želi ostvariti svoj osnovni cilj.“<sup>5</sup> Zato je raznolikost pravnih subjekata neminovna, ne samo između različitih pravnih poredaka već i u vremenskoj dimenziji. Na taj je način i dinamiku razvojnih procesa u sustavu (ako ga tako uopće možemo nazvati) subjekata međunarodnog prava donekle lakše pojmiti. Pa ipak, unatoč nekim prijedlozima za kodifikacijom materije međunarodnopravnog subjektiviteta,<sup>6</sup> pozitivno međunarodno pravo danas ne sadrži ni jednu normu koja bi precizno navela njegove subjekte ili barem regulirala stjecanje međunarodnopravnog subjektiviteta. Raznolikost zbilje, kao i spomenuta dinamika međunarodnih odnosa, u mnogome otežavaju njezin nastanak.<sup>7</sup> Pozitivno međunarodno pra-

---

sujets du droit international et leur nombre varient selon les relations internationales existantes et les règles juridiques de ces relations.“ C. Berezowski, „Les problèmes de la subjectivité internationale“, u: V. Ibler (ur.), *Mélanges offerts à Juraj Andrassy*, La Haye, Martinus Nijhoff, 1968., str. 32. Slično i Feldman: „... (H)istoric-comparative analysis has proved that international legal relations of each stage of historical development had their (...) particular international personality.“ D. Feldman, „International Personality“, *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, sv. 191, 1985-II, str. 357.

<sup>5</sup> Vidi: H. Mosler, „Réflexions sur la personnalité juridique en droit international public“, u: *Mélanges offerts à Henri Rolin*, Paris, Éditions A. Pedone, 1964., str. 239.

<sup>6</sup> Tako npr. Feldman, *op. cit.* (bilj. 4), str. 406.

<sup>7</sup> „L'existence de normes indiquant que certaines entités possèdent la personnalité internationale (...) n'a pas été établie dans le droit international positif. La pratique interna-

vo stoga tek prihvaća tu raznolikost priznajući da „pravni subjekti u svakom pravnom poretku nisu nužno identični u svojoj prirodi i opsegu svojih prava“,<sup>8</sup> dok svaka kodifikacija i definiranje subjekata, elemenata subjektiviteta ili pak njihova minimalnog standarda ostaje i dalje na razini doktrine, njezina utjecaja na međunarodnu praksu, ali i vlastite determiniranosti tom istom praksom, u pokušaju doseganja zajedničkog funkcionalnog prauzroka.

## 2.1. Povijesni pregled

Povijesni razvoj međunarodnopravnog subjektiviteta mogao bi se promatrati kroz odnos dvaju polova: države i ostalih sudionika međunarodnih odnosa. Priroda tog odnosa, dakako, varira u očima različitih autora što posebice dolazi do izražaja prihvatimo li kao polazište kriterij suverenosti. Tako Berezowski ističe da, uzmemo li element suverenosti (suverene jednakosti - *l'égalité souveraine*) kao osnovni i neophodan u svim međunarodnim odnosima, ti će nam odnosi izgledati kao „međudržavni“ (*relations interétatiques*) te će jedini subjekt međunarodnog prava tada biti država. No ako, naprotiv, u svakom međunarodnom odnosu ne tražimo element suverenosti, približit ćemo se široj koncepciji međunarodnopravnog subjektiviteta.<sup>9</sup>

Od početka razvoja klasičnog međunarodnog prava (druga polovica 17. stoljeća), pa sve do početka 20. stoljeća, međunarodnopravni je poredak svojstvo subjekta uglavnom vezivao samo za države.<sup>10</sup> Takav restriktivan pristup međunarodnopravnom subjektivitetu nalazimo još i u drugoj polovici 20. stoljeća

---

tionale ne permet pas de constater l'existence de telles normes.“ J. A. Barberis, „Nouvelles questions concernant la personnalité juridique internationale“, *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, sv. 179, 1983-I, str. 168.

<sup>8</sup> Tako je svojedobno istaknuo Međunarodni sud u svom savjetodavnom mišljenju u tzv. „slučaju Bernadotte“; vidi: *Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949.*, str. 178.

<sup>9</sup> Vidi: Berezowski, *op. cit.* (bilj. 4), str. 31.

<sup>10</sup> Tako Liszt poglavlje o subjektima međunarodnog prava započinje riječima: „Samo su države subjekti međunarodnog prava: samo su one nosioci međunarodnih prava i obveza.“ F. von Liszt, *Das Völkerrecht - systematisch dargestellt*, Berlin, Verlag von O. Haering, 1902., str. 34. Slično stajalište zauzeo je i Stalni sud međunarodne pravde 1927. u slučaju Lotus; vidi: *Judgment No. 9, 1927, P.C.I.J. Series A, No. 10*, str. 18.

u djelima nekih istočnoeuropskih, a posebice sovjetskih autora,<sup>11</sup> no često ni oni, kao ni stariji priručnici međunarodnog prava, nisu mogli zaobići tvorevine toliko atipične striktno etatiističkom pristupu, poput Svete Stolice, Malteškog reda, Katoličke crkve ili pak Europske dunavske komisije i njoj sličnih - poslije sve brojnijih međunarodnih (međuvladinih) organizacija. U pogledu ove posljednje kategorije, doduše, razvoj međunarodnog subjektiviteta, što zbog njihovih osnivača i članova - država, a što zbog naglog povećanja njihove brojnosti, dobio je snažno ubrzanje rezultirajući priznanjem nove kategorije subjekata međunarodnog prava - međunarodnih (međuvladinih) organizacija,<sup>12</sup> dok su prva tri spomenuta entiteta (kao uostalom i bezbroj drugih - više ili manje sličnih organizacija) za međunarodnopravnu doktrinu nastavili živjeti u uglavnom neodređenom položaju, bilo u obliku ograničenog međunarodnog subjektiviteta *sui generis* ili pak kao tek faktički akteri međunarodnih odnosa.

„Vrata“ međunarodnog subjektiviteta kroz povijest su pokušali otvoriti i neki drugi entiteti.<sup>13</sup> Neki od njih uspjeli su ostvariti barem djelomičnu ili privremenu međunarodnopravnu osobnost (poput oslobodilačkih pokreta ili ustanika), dok su drugi ostali tek na razini smionijih pokušaja ponekih autora ili pak odgovora trenutačnom političkom stanju ili interesu. Jedno je, međutim, stajalište posebno zanimljivo u kontekstu ovog rada. Francuska pravna misao početkom 20. stoljeća skreće pažnju međunarodnog prava na čovjeka - pojedinca. Postavljajući tako cjelokupni međunarodnopravni sustav na sasvim drukčije temelje, ona dovodi do njegove atomizacije - do potpune „disolucije“ države i promatranja međunarodnih odnosa isključivo kao transnacionalnih odnosa pojedinaca. Tako Georges Scelle smatra da „osnovu međunarodnog poretka čine odnosi između pojedinaca od jedne zemlje do druge...“.<sup>14</sup> Takva shvaćanja u

---

<sup>11</sup> Vidi npr.: Feldman, *op. cit.* (bilj. 4), str. 359; G. I. Tunkin (ur.), *International Law*, Moskva, Progress Publishers, 1986., str. 101 - 104 te 120 - 122.

<sup>12</sup> Detaljnije vidi npr.: D. Lapaš, *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb, Narodne novine, 2008., str. 17 - 32.

<sup>13</sup> Tako se, primjerice, u određenim povijesnim razdobljima svojstvo međunarodnog subjekta vezalo i uz vladare, pa i članove njihovih obitelji, kao i uz diplomatske zastupnike (Heffter), ali i narode (Mancini) te područja pod mandatom, starateljstvom ili pak posebnim međunarodnim položajem. Vidi i: Ch. Rousseau, *Droit international public*, sv. 2, Paris, Édition Sirey, 1974., str. 378 - 448. Premda suvremena međunarodnopravna doktrina narodu ne priznaje međunarodnopravni subjektivitet, istodobno ne dvoji o „pravu naroda na samoodređenje“, što je nesumnjivo svojevrsni pravnoteorijski apsurd.

<sup>14</sup> G. Scelle, *Manuel de droit international public*, Paris, Éditions Domat - Montchrestien, 1948., str. 512.

filozofiji prava imala su zapravo svoje ishodište u određenim filozofskim strujama 19. stoljeća koje su, naglašavajući ulogu pojedinca i suprotstavljajući ga državi,<sup>15</sup> sve više dovodile u pitanje monopolistički položaj jedinog potrebnog, mogućeg ili uopće dopustivog oblika organiziranja pojedinaca unutar njenih granica.

## 2.2. Definiranje međunarodnog subjektiviteta

Brojni su pisci međunarodnog prava pokušali dati svoju definiciju međunarodnog subjektiviteta. Tako, primjerice, Cheng ili Barberis subjektom međunarodnog prava smatraju nositelja međunarodnih prava i dužnosti.<sup>16</sup> Slično tome i Capotorti subjektom međunarodnog prava smatra svakog nositelja prava i obveza u međunarodnom poretku.<sup>17</sup>

Neki autori, međutim, osim svojstva nositelja prava i obveza (dakle pravne sposobnosti), pravni subjektivitet vezuju i uz djelatnu sposobnost. Premda često kao rezultat pokušaja da se međunarodni subjektivitet promatra kroz analogiju s državom, kao obilježja subjekta međunarodnog prava navode se tako i sposobnost sklapanja ugovora (*ius contrahendi*), pravo poslanstva (*ius legationis*), pa i sudjelovanje u stvaranju normi međunarodnog prava.<sup>18</sup> Tako Levi, osim svojstva nositelja prava i dužnosti, traži i sposobnost djelovanja s pravnim posljedicama.<sup>19</sup> Slično i Feldman, pored svojstva nositelja međunarodnih prava i dužnosti u odnosu prema drugim međunarodnim subjektima, zahtijeva

---

<sup>15</sup> Takva stajališta svoj vrhunac doživljavaju u solipsističkoj orijentaciji Maxa Stirnera. Vidi: M. Stirner, *Jedini i njegovo vlasništvo*, Zagreb, Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine, 1976.

<sup>16</sup> Tako Cheng ističe: „...[A]voir la personnalité juridique internationale signifie être le destinataire direct des règles du droit international.“; B. Cheng, „Introduction“, u: M. Bedjaoui (ur.), *Droit international, Bilan et perspectives*, sv. 1, Paris, Éditions A. Pedone, UNESCO, 1991., str. 25; Barberis, *op. cit.* (bilj. 7), str. 169.

<sup>17</sup> Tako Capotorti ističe: „...[D]ire qu’une entité possède la personnalité pour l’ordre juridique international dénote exactement la capacité du sujet à devenir titulaire des droits et des obligations prévus par cet ordre.“ F. Capotorti, „Cours général de droit international public“, *Recueil des cours de l’Académie de droit international de La Haye*, sv. 248, 1994-IV, str. 42.

<sup>18</sup> Usp. B. Vukas, „States, Peoples and Minorities“, *Recueil des cours de l’Académie de droit international de La Haye*, sv. 231, 1991-VI, str. 486.

<sup>19</sup> Vidi: W. Levi, *Contemporary International Law: A Concise Introduction*, Boulder, Westview Press, 1979., str. 63.

i sposobnost sudjelovanja u međunarodnim odnosima, tražeći pritom i autonomnu volju sudionika u tim odnosima.<sup>20</sup>

Po nekim shvaćanjima za svojstvo međunarodnog subjekta, implicirajući pravnu i djelatnu sposobnost, drži se irelevantnim ostvaruje li se ova posljednja direktno ili indirektno - posredstvom države.<sup>21</sup> Neki autori, međutim, posebno naglašavaju element deliktne sposobnosti, odnosno međunarodne odgovornosti međunarodnog subjekta, bilo da ga - kao sastavni dio djelatne sposobnosti - navode uz poslovnu sposobnost - kao njeno „naličje“, bilo da ga ističu kao samostalan element koji prati pravnu sposobnost. Primjer prvog shvaćanja nalazimo kod Andrassyja koji subjekte međunarodnog prava definira kao nositelje prava i dužnosti po pravilima međunarodnog prava, koji djeluju izravno po pravilima toga prava te su izravno podvrgnuti međunarodnom pravnom poretku.<sup>22</sup> Slično stajalište nalazimo i kod Eustathiadesa. Osim svojstva nositelja prava i obveza na međunarodnom planu, spomenuti autor traži i sposobnost izvršenja međunarodnog delikta.<sup>23</sup> Drugo shvaćanje zastupa, primjerice, Reuter koji smatra da se za priznanje nekom entitetu svojstva međunarodnog subjekta traži njegova sposobnost da bude nositelj prava i obveza ustanovljenih i sankcioniranih neposredno međunarodnim pravom.<sup>24</sup>

Mugerwa pak smatra da biti subjektom međunarodnog prava uključuje, pored pravne sposobnosti, i djelatnu sposobnost u oba njezina aspekta: deliktну sposobnost, odnosno međunarodnu odgovornost (*responsibility for any behaviour at variance with that prescribed by the system*), kao i poslovnu sposobnost (*a subject possesses the capacity to enter into contractual or other legal relations with other legal persons*) te stranačku sposobnost (*a subject is capable of claiming the benefit of rights*).<sup>25</sup>

---

<sup>20</sup> Vidi: Feldman, *op. cit.* (bilj. 4), str. 359.

<sup>21</sup> Vidi: R. Jennings, A. Watts (ur.), *Oppenheim's International Law*, sv. 1, London, Longman, 1995., str. 119 - 120.

<sup>22</sup> Vidi: J. Andrassy, B. Bakotić, B. Vukas, *Međunarodno pravo*, sv. 1, Zagreb, Školska knjiga, 1998., str. 53.

<sup>23</sup> Vidi: C. Th. Eustathiades, „Les sujets du droit international et la responsabilité internationale. Nouvelles tendances“, *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, sv. 84, 1953-III, str. 414 - 415.

<sup>24</sup> P. Reuter, *Droit international public*, Paris, Presses universitaires de France, 1983., str. 175. Neki autori, štoviše, svojstvo subjekta međunarodnog prava vezuju isključivo uz međunarodnu odgovornost i međunarodnu sankciju; vidi: Barberis, *op. cit.* (bilj. 7), str. 165.

<sup>25</sup> Vidi: N. Mugerwa, „Subjects of International Law“, u: M. Sørensen (ur.), *Manual of Public International Law*, London, Melbourne, Toronto, New York, MacMillan - St. Martin's Press, 1968., str. 249.



U svim navedenim shvaćanjima, međutim, jedan je element nespoaran. To je pravna sposobnost, dakle svojstvo entiteta da bude nositelj prava i dužnosti po pravilima međunarodnog prava.<sup>26</sup> U međunarodnom pravu, međutim, klasifikacija subjekata prema opsegu pravne sposobnosti ne izgleda prikladnom. Opseg te sposobnosti u međunarodnom pravu ovisi, naime, o funkciji pojedinog subjekta u međunarodnoj zajednici pa stoga svojstvo subjekta ostvareno od nekog entiteta ne ovisi o kvantiteti prava i obveza kojih je titular.<sup>27</sup> Specifičnost međunarodnog prava dolazi, međutim, do izražaja u činjenici da subjekti međunarodnog prava često raspolažu svojim vlastitim pravnim sustavima.<sup>28</sup> Pritom čak ni, u međunarodnoj zajednici sve prisutniji, nevladini entiteti nisu iznimka. Njihovom emancipacijom, koja je dobrim dijelom potaknuo pojedinac, ali i međunarodne nevladine organizacije poput Međunarodnog Crvenog križa (IRC), Međunarodnog olimpijskog odbora (IOC) i dr.,<sup>29</sup> kojoj smo posebice svjedoci u prošlom stoljeću, međunarodno je pravo bilo stavljeno pred možda najveće iskušenje u svom razvoju: proširenje kruga svojih subjekata i/ili „pretapanje“ u globalno unutrašnje - transnacionalno pravo. Ograničiti, međutim, međunarodnopravni subjektivitet samo na krug subjekata priznatih u određenom vremenu „značilo bi zamrznuti međunarodno pravo te onemogućiti njegov daljnji razvoj.“<sup>30</sup>

S druge pak strane, iako nesložni o njegovu sadržaju, u mnogih autora postoji suglasnost o drugom elementu međunarodnopravnog subjektiviteta - djelatnoj sposobnosti. Dok neki autori posebno izdvajaju delikttnu sposobnost povezujući je s međunarodnom odgovornošću,<sup>31</sup> drugi naglasak stavljaju na poslovnu

<sup>26</sup> Tako Mosler određuje pravnu sposobnost: „It means that a person possesses the capacity to be the subject of legally relevant situations. (...) Legal capacity is a status in law which is, in a legal system, the reference point of conferring rights, obligations and competences.“ H. Mosler, „Subjects of International Law“, u: R. Bernhardt (ur.), *Encyclopedia of Public International Law*, sv. 4, Amsterdam, London, New York, Oxford, Paris, Shannon, Tokyo, North-Holland, 2000., str. 712.

<sup>27</sup> Vidi: Barberis, *op. cit.* (bilj. 7), str. 168. Tako i Mosler, *op. cit.* (bilj. 26), str. 711.

<sup>28</sup> Tako Barberis ističe: „Il faut souligner que l'ordre juridique universel est composé du droit des gens et des ordres juridiques des divers sujets internationaux.“ Barberis, *op. cit.* (bilj. 7), str. 178.

<sup>29</sup> Detaljnije o tome vidi: D. Lapaš, *Međunarodne nevladine organizacije kao subjekti međunarodnog prava*, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 1999.

<sup>30</sup> Vidi: W. Friedman, *The Changing Structure of International Law*, New York, Columbia University Press, 1964, str. 218. Vidi i: Barberis, *op. cit.* (bilj. 7), str. 175 - 176.

<sup>31</sup> Npr. Eustathiades, *op. cit.* (bilj. 23), str. 414 - 415; Mugerwa, *op. cit.* (bilj. 25), str. 249.

spособnost i ulaženje u pravne odnose s drugim subjektima međunarodnog prava,<sup>32</sup> bilo da pri tome traže izravno djelovanje<sup>33</sup> ili ne.<sup>34</sup> Neki pak u djelatnu sposobnost uključuju i stranačku sposobnost,<sup>35</sup> dok drugi posebnu važnost pridaju i sposobnosti sudjelovanja u stvaranju međunarodnog prava.<sup>36</sup> U svakom slučaju, Higgins u tom smislu iznosi jedno od najoriginalnijih mišljenja negirajući u potpunosti klasičnu koncepciju međunarodnog subjektiviteta. Ona, naime, smatra da u međunarodnom pravu nema „subjekata“, već su pojedinci, isto kao i države, međunarodne institucije ili privatne grupe samo „sudionici“ (*participants*), zainteresirani za različita područja međunarodnih odnosa.<sup>37</sup> Na tom tragu razvijat će se međunarodnopravna teorija i poslije, posebice na prijelazu tisućljeća kada će uz pojavu najrazličitijih razumijevanja pravnog subjektiviteta,<sup>38</sup> pravna misao doći i do same njegove negacije.<sup>39</sup>

Pa ipak, skloniji smo umjesto razaranja klasičnog pravnoteorijskog okvira poput instituta međunarodnog subjektiviteta radije iznova preispitati njegov sadržaj.

### 3. MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE KAO SUBJEKTI MEĐUNARODNOG PRAVA?

Jedan od danas nesumnjivo snažno prisutnih sudionika u najrazličitijim aspektima međunarodnih odnosa svakako su međunarodne nevladine organizacije. Stoljećima prisutne na međunarodnoj sceni, poput npr. različitih vjerskih

---

<sup>32</sup> Npr. Feldman, *op. cit.* (bilj. 4), str. 359.

<sup>33</sup> Npr. Andrassy, Bakotić, Vukas, *op. cit.* (bilj. 22), str. 53.

<sup>34</sup> Npr. Jennings, Watts (ur.), *op. cit.* (bilj. 21), str. 119 - 120.

<sup>35</sup> Npr. Mugerwa, *op. cit.* (bilj. 25), str. 249.

<sup>36</sup> Vidi: Mosler, *op. cit.* (bilj. 26), str. 711.

<sup>37</sup> Vidi: R. Higgins, „Conceptual Thinking About the Individual in International Law“, u: R. Falk, F. Kratochwil, S. H. Mendlowitz (ur.), *International Law - A Contemporary Perspective*, Boulder, London, Westview Press, 1985., str. 480.

<sup>38</sup> U tom smislu možemo spomenuti primjerice tzv. feministički pristup međunarodnom pravu Christine Chinkin; vidi npr.: H. Charlesworth, Ch. Chinkin, Sh. Wright, „Feminist Approach to International Law“, *American Journal of International Law*, sv. 85, br. 4, 1991., str. 613 - 645.

<sup>39</sup> Detaljnije vidi npr. u: J. E. Nijman, *The Concept of International Legal Personality - An Enquiry Into the History and Theory of International Law*, The Hague, T.M.C. Asser Press, 2004., str. 347 - 445.

organizacija, a posebice Katoličke crkve, one su u velikoj mjeri svojim utjecajem oblikovale međunarodne odnose. Snagom svojih ideja, ali i političkom vještinom, neke su od njih okupile višemilijunsko članstvo te su, vješto suprotstavljajući lojalnost organizaciji lojalnosti državi, stekle političku moć, katkad nedostižnu i mnogim državama. Potom, tehnološki razvoj 19., a osobito 20. stoljeća, kao i sve snažnija demokratizacija društvenih odnosa, emancipirali su pojedinca do prije neslućenih razmjera, omogućivši mu udruživanje na najrazličitijim osnovama i prema najrazličitijim afinitetima. Uz prijašnju vjersku i nacionalnu, odnosno državnu pripadnost, pojedinac sada postaje uistinu „sjecište“ pripadnosti. Istodobno, međunarodne nevladine organizacije okupljajući pojedince (ili čak druge nevladine entitete) preko državnih granica, započinju svoje sve aktivnije, a ponekad čak i državi ravnopravno sudjelovanje u međunarodnim odnosima. Postavši tako subjektom međunarodnih odnosa, međunarodne nevladine organizacije „zakucale“ i na vrata međunarodnopravnog subjektiviteta već stoga što samo međunarodno pravo ustrajno teži svojim, dakle pravnim normama urediti spomenute odnose.

### 3.1. Pravna sposobnost međunarodnih nevladinih organizacija u međunarodnom pravu

Prvi pokušaji pravnog uređenja mjesta i uloge međunarodnih nevladinih organizacija u međunarodnom pravu vezani su uz početak 20. stoljeća.<sup>40</sup> Godine 1910. u Bruxellesu je održan Prvi svjetski kongres međunarodnih udruga na kojem je usvojena Rezolucija o pravnom režimu međunarodnih udruga, s ciljem ustanovljenja međunarodnog statusa međunarodnih nelukrativnih asocijacija.<sup>41</sup> U isto vrijeme, tim su se pitanjem bavile i dvije organizacije pravnika. Tako

---

<sup>40</sup> Vidi: A. D. Tarlock, „The Role of Non-Governmental Organizations in the Development of International Environmental Law“, *Chicago - Kent Law Review*, sv. 68, br. 1, 1992., str. 67. Jedna od prvih inicijativa za međunarodnopravnom regulacijom priznanja pravne osobnosti međunarodnih nevladinih organizacija u unutrašnjim pravnim porecima država potekla je iz Instituta za međunarodno pravo 1912. u obliku Nacrta konvencije koji je von Bar izložio na zasjedanju Instituta u Christianiji 1912. godine; za tekst Nacrta, vidi: Union of International Associations (ur.), *International Association Statutes Series*, sv. 1, München, New York, London, Paris, K.G. Saur, 1988., Appendix 4.1.

<sup>41</sup> Vidi: Z. Pavlović, *Međunarodne nevladine organizacije i UNESCO*, doktorska disertacija, Novi Sad, Pravni fakultet, 1990., str. 136. Za tekst Rezolucije, vidi: International Association Statutes Series, *op. cit.* (bilj. 40), Appendix 4.2.

je Udruga za međunarodno pravo (ILA) usvojila rezoluciju vrlo sličnu spomenutoj briselskoj rezoluciji,<sup>42</sup> dok je Institut za međunarodno pravo (IDI) 1923. na temelju Politisovog izvještaja usvojio Nacrt konvencije o pravnom položaju međunarodnih udruga.<sup>43</sup> U članku 1. Nacrta ugovorne bi se stranke obvezale da na svom području, u granicama i s jamstvima utvrđenim u Konvenciji, osiguraju pravnu zaštitu, dadu svojstvo pravne osobe ili priznaju pravnu osobnost stečenu u nekoj od zemalja ugovornica na osnovi njezina zakonodavstva, međunarodnim neprofitnim udrugama koje udovoljavaju uvjetima navedenima u Konvenciji: da su privatnog karaktera, otvorene - pod uvjetima utvrđenima u njihovim statutima - pojedincima i udrugama iz više zemalja, da su nelukrativnog karaktera te da imaju cilj od međunarodne važnosti (čl. 2. Nacrta).<sup>44</sup> Štoviše, Nacrt je predviđao i međunarodnopravno uređenje registracije spomenutih udruga, kao i svojevrstu međunarodnopravnu zaštitu njihove imovine.<sup>45</sup> Spomenuti nacrt, međutim, nikada nije zaživio u obliku konvencijskog teksta.

Sljedeći značajan korak u razmatranju međunarodnopravnog položaja međunarodnih nevladinih organizacija zbio se 1948. na Konferenciji međunarodnih nevladinih organizacija koje uživaju savjetodavni status pri Ekonomskom i socijalnom vijeću Ujedinjenih naroda, kojom je prigodom osnovan poseban Odbor sa zadatkom da prouči postojanje uvjeta za donošenje međunarodne konvencije koja bi uređivala međunarodnopravni položaj odnosnih međunarodnih nevladinih organizacija.<sup>46</sup>

---

<sup>42</sup> Pavlović, *op. cit.* (bilj. 41), str. 137. G.P. Speeckaert, „La reconnaissance juridique des associations transnationales“, *Associations Transnationales*, br. 1, 1981., str. 21 - 22.

<sup>43</sup> Vidi: *Annuaire de l'Institut de Droit International*, sv. XXX, 1923., str. 120 - 156; H. Wehberg (ur.), *Institut de Droit International - Tableau Général des Résolutions (1873-1956)*, Bâle, Éditions juridiques et sociologiques S.A., 1957., str. 285 - 291.

<sup>44</sup> „Les Puissances contractantes accorderont sur leurs territoires respectifs, dans les limites et avec les garanties stipulées ci-après, protection légale, en leur attribuant la qualité de personnes juridiques ou en reconnaissant la personnalité par elles acquise chez l'une d'elles sur la base de ses lois, aux associations internationales sans but lucratif se conformant aux conditions suivantes.“ (čl.1). „Sont considérées comme internationales au sens de la présente convention, les associations de caractère privé qui sont accessibles, dans les conditions fixées par leur statuts, aux sujets et aux collectivités de plusieurs pays et poursuivent, sans esprit de lucre, un but d'intérêt international.“ (čl.2). *Projet de convention relative à la condition juridique des Associations internationales*, *Annuaire de l'Institut de Droit International*, sv. XXX, 1923., str. 386.

<sup>45</sup> *Ibid.*, str. 387, 390.

<sup>46</sup> Detaljnije vidi: Pavlović, *op. cit.* (bilj. 41), str. 140.

Također 1950. Institut za međunarodno pravo usvojio je Rezoluciju o uvjetima za davanje međunarodnog statusa udrugama privatne inicijative, s ciljem unifikacije rješenja sadržanih u nacionalnim zakonodavstvima, putem mnogostranog međunarodnog ugovora,<sup>47</sup> dok je Unija međunarodnih udruga (UAI) 1959. izradila svoj Nacrt konvencije s ciljem uređenja pravnog statusa međunarodnih nevladinih organizacija u svrhu olakšanja rada i očuvanja neovisnosti tih organizacija (*Draft Convention Aiming at Facilitating the Work of International NGOs*) te ga podnijela glavnom ravnatelju UNESCO-a.<sup>48</sup> Navedeni pokušaji, iako nisu postigli željeni rezultat, bili su značajan korak u nastojanju međunarodnih nevladinih organizacija na ostvarenju priznanja međunarodnopravnog subjektiviteta.

Napokon, možda najznačajniji pomak u tom smjeru učinjen je usvajanjem Europske konvencije o priznanju pravne osobnosti međunarodnih nevladinih organizacija, izrađene u krilu Vijeća Europe 1986. Osnovna ideja Konvencije izražena je u njezinu članku 2. stavku 1., koji određuje da će pravna osobnost organizacije stečena u državi u kojoj organizacija ima svoje statutom određeno sjedište, biti priznata na području ostalih država stranaka. Iako primarno usmjerena na osiguranje pravne osobnosti međunarodnih nevladinih organizacija u unutrašnjim pravnim porecima država stranaka, Konvencija posredno pridonosi njihovu međunarodnopravnom subjektivitetu. Kao međunarodni ugovor, ona s jedne strane rađa međunarodnopravne obveze za svoje stranke - države, dok s druge strane međunarodnim nevladinim organizacijama koje ispunjavaju u njoj navedene uvjete, neposredno dijeli odnosno subjektivno pravo na međunarodnopravnoj razini. Premda pitanje pravne zaštite tog subjektivnog prava ostavlja neriješenim, nedvojbeno je da bi država stranka koja bi to pravo povrijedila, prekršila međunarodno pravo, dakle počinila međunarodno protupravni čin. Konvencija odnosne organizacije tako neposredno čini nositeljima subjektivnog prava koje im je dano upravo pravilima samog međunarodnog prava, čime u znatnoj mjeri pridonosi njihovu ostvarenju spomenutoga temeljnog elementa međunarodnopravnog subjektiviteta - međunarodnopravne sposobnosti.

S druge pak strane, nasuprot spomenutom, za predmet ovog rada iznimno značajnom postignuću na razini regionalnog - europskog međunarodnog pra-

---

<sup>47</sup> Vidi: Preambula Rezolucije: *Annuaire de l'Institut de Droit International*, sv. XLIII, 1950-II, str. 383.

<sup>48</sup> Vidi: Pavlović, *op. cit.* (bilj. 41), str. 142.

va, prava i obveze međunarodnih nevladinih organizacija u pravnom sustavu Ujedinjenih naroda nesumnjivo su od posebne važnosti. Prikazat ćemo stoga pravni položaj spomenutih organizacija u središnjoj organizaciji toga sustava - Ujedinjenim narodima, iako u većoj ili manjoj mjeri analogno uređenje njihova statusa nalazimo i u nizu specijaliziranih ustanova Ujedinjenih naroda.<sup>49</sup>

### 3.1.1. Prava i dužnosti međunarodnih nevladinih organizacija u Ujedinjenim narodima

Pravni temelj sudjelovanja međunarodnih nevladinih organizacija u sustavu Ujedinjenih naroda sadržan je u samoj Povelji Ujedinjenih naroda, čiji članak 71. određuje: „Ekonomsko i socijalno vijeće može poduzeti prikladne mjere za konzultacije s nevladinim organizacijama koje se bave predmetima iz njegove nadležnosti. Takve se mjere mogu utanačiti s međunarodnim organizacijama i, ako je potrebno, s nacionalnim organizacijama, nakon konzultacije sa zainteresiranim članom Ujedinjenih naroda.“<sup>50</sup> Taj članak značajan je ne samo zato što prvi put u međunarodno pravo uvodi pojam „međunarodnih nevladinih organizacija“ kao jedinstvene kategorije već i stoga što postavlja formalni okvir statusa tih organizacija u Ujedinjenim narodima, time i formalno priznajući međunarodne nevladine organizacije na međunarodnom planu.<sup>51</sup>

---

<sup>49</sup> Tako, primjerice, savjetodavni ili sličan status međunarodne nevladine organizacije uživaju u Međunarodnoj organizaciji rada (ILO), Organizaciji Ujedinjenih naroda za prosvjetu, znanost i kulturu (UNESCO), Organizaciji za prehranu i poljoprivredu (FAO), Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO), Svjetskoj meteorološkoj organizaciji (WMO), Međunarodnoj pomorskoj organizaciji (IMO), Organizaciji Ujedinjenih naroda za industrijski razvoj (UNIDO), Svjetskoj organizaciji za intelektualno vlasništvo (WIPO) i dr.; detaljnije vidi: Lapaš, *op. cit.* (bilj. 29), str. 102 - 114.

<sup>50</sup> Povelja Ujedinjenih naroda, *Narodne novine - Međunarodni ugovori*, br. 15, 1993.

<sup>51</sup> Tako i B. Stošić, *Les organisations non gouvernementales et les Nations Unies*, Genève, Librairie Droz, 1964., str. 149. Iako Povelja u tom smislu predstavlja značajan napredak u pogledu međunarodnog položaja međunarodnih nevladinih organizacija, njezin članak 71. ipak ne znači potpunu novinu. Ranija razvijena politička suradnja tih organizacija s Ligom naroda, njezinim odborima i konferencijama, Poveljom je pretočena u pravnu. Kasniji akti Ujedinjenih naroda, ali i njihovih pobočnih organa, kao i specijaliziranih ustanova, znatno će produbiti tu suradnju te učvrstiti položaj međunarodnih nevladinih organizacija u sustavu Ujedinjenih naroda.

Kako je spomenuta odredba Povelje bila zamišljena tek kao svojevrsni institucionalni okvir, potreba njezine detaljnije razrade javila se već prve godine postojanja Ujedinjenih naroda. Odmah nakon formiranja Ekonomskog i socijalnog vijeća, Opća skupština zadala mu je da što je moguće prije usvoji „prikladne mjere“ predviđene člankom 71. Povelje, kako bi se uspostavile konzultacije s najznačajnijim međunarodnim nevladinim organizacijama.<sup>52</sup> Tako je već 21. lipnja 1946. Ekonomsko i socijalno vijeće svojom rezolucijom 3(II) osnovalo Odbor za nevladine organizacije sa zadaćom da razmotri odnosne mjere, što je Odbor i učinio, predloživši da konzultacije budu ograničene na međunarodne nevladine organizacije koje se bave pitanjima iz djelokruga Ekonomskog i socijalnog vijeća, da njihovi ciljevi budu u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda te da u bitnom omjeru zastupaju osobe iz područja svog djelokruga govoreći u ime svojih članova preko ovlaštenih predstavnika.<sup>53</sup> Tako je odlučeno da odnosne organizacije budu podijeljene u tri kategorije: u kategoriju A svrstane su organizacije koje imaju osnovni interes u većini aktivnosti Ekonomskog i socijalnog vijeća. Kategorija B bila je predviđena za organizacije s posebnim interesom u nekima od područja iz djelokruga Vijeća, dok je kategorija C ostavljena za organizacije čiji je djelokrug usmjeren na razvoj javnog mnijenja i širenje informacija.<sup>54</sup> Na tim osnovama Vijeće u veljači 1950. usvaja rezoluciju 288 B(X) kojom detaljnije uređuje realizaciju savjetodavnog statusa međunarodnih nevladinih organizacija, a kategoriju C zamjenjuje Registrom predviđenim za organizacije „sposobne da Vijeću pruže dragocjenu pomoć“.<sup>55</sup>

Zaoštavanje hladnog rata 60-ih godina nije moglo ostati bez posljedica na položaj međunarodnih nevladinih organizacija u Ujedinjenim narodima. Stalni porast međunarodnih nevladinih organizacija u savjetodavnom statusu doveo je 1966. do povećanja broja članova Odbora za nevladine organizacije sa 7 na 13,<sup>56</sup> no same su organizacije nerijetko slijedile blokovsku podjelu, što

---

<sup>52</sup> Vidi: *Yearbook of the United Nations*, 1946. - 47., str. 551.

<sup>53</sup> *Ibid.*

<sup>54</sup> *Ibid.*

<sup>55</sup> UN Doc. ECOSOC Res. 288 B(X), 27 February 1950, Part III, paras. 15 - 17.

<sup>56</sup> Vidi: UN Doc. ECOSOC Res. 1099(XL), 4 March 1966. Odbor za nevladine organizacije (*Committee on Non-Governmental Organizations*) jedan je od stalnih odbora Ekonomskog i socijalnog vijeća, ustanovljen pravilom 80. Poslovnika Ekonomskog i socijalnog vijeća. Rezolucijom Vijeća iz 1981. broj je članova Odbora povećan na 19; vidi: UN Doc. ECOSOC Res. 1981/50, 20 July 1981. Članovi Odbora su države članice Ujedinjenih naroda, a u Odbor se biraju na mandat od četiri godine po načelu ravnomjerne zemljo-

je znatno oslabilo njihovu važnost i ugled dovodeći u pitanje samu njihovu bit - njihov nevladin karakter. Tako je inicijativom tanzanijskog delegata pokrenut proces svojevrsne revizije položaja i djelovanja tih organizacija u Ujedinjenim narodima, čiji je rezultat uobličen u novoj rezoluciji Ekonomskog i socijalnog vijeća 1296(XLIV) iz 1968. godine.<sup>57</sup> Tom je rezolucijom sve do sredine 90-ih bio uređen pravni položaj međunarodnih nevladinih organizacija u Ujedinjenim narodima. Tek je 1993. Ekonomsko i socijalno vijeće osnovalo radnu skupinu (*open-ended working group*) sa zadatkom revizije spomenute rezolucije - prvenstveno u smjeru revalorizacije položaja odnosnih organizacija u Ujedinjenim narodima, ostvarenog tijekom proteklih četvrt stoljeća, ali i s ciljem ispitivanja načina i sredstava za unapređenje rada, kako Odbora za nevladine organizacije, tako i Odjela za nevladine organizacije (*NGO Unit*) u sastavu Tajništva Ujedinjenih naroda.<sup>58</sup> Kao rezultat tog procesa, Vijeće je u srpnju 1996. usvojilo rezoluciju 1996/31 koja danas regulira pravni položaj nevladinih organizacija u Ujedinjenim narodima, poglavito pri Ekonomskom i socijalnom vijeću.<sup>59</sup>

Unatoč suštinskoj sličnosti s prijašnjim rješenjima, rezolucija 1996/31 donosi neke novine. Tako ponajprije određuje načela stjecanja savjetodavnog statusa, odnosno uvjete koje organizacije za to trebaju ispuniti: organizacija se treba

---

pisne zastupljenosti. Tako pet država u članstvu Odbora dolazi s afričkog kontinenta, četiri iz Azije, četiri iz Latinske Amerike, četiri iz Zapadne Europe i ostalih dijelova svijeta, dok dva mjesta pripadaju državama iz Istočne Europe. Trenutno se (za razdoblje 2011. - 2014.) u članstvu Odbora nalaze: Belgija, Bugarska, Burundi, Indija, Izrael, Kina, Kirgistan, Kuba, Maroko, Mozambik, Nikaragva, Pakistan, Peru, Ruska Federacija, Senegal, Sjedinjene Američke Države, Sudan, Turska i Venezuela. Vidi: <http://csonet.org/?menu=105> (25.10.2012.).

<sup>57</sup> UN Doc. ECOSOC Res. 1296(XLIV), 23 May 1968.

<sup>58</sup> Vidi: UN Doc. ECOSOC Res. 1993/80, 30 July 1993, te 1995/304, 26 July 1995. Detaljnije vidi: D. Otto, „Nongovernmental Organizations in the United Nations System: The Emerging Role of International Civil Society“, *Human Rights Quarterly*, sv. 18, br. 1, 1996., str. 107 - 141. Premda je i prije bilo sličnih prijedloga, posebice u pogledu revizije kategorizacije nevladinih organizacija pri Ekonomskom i socijalnom vijeću, opisana inicijativa predstavlja do sad najznačajniji i najobuhvatniji korak u smjeru revizije mjesta i uloge nevladinih organizacija u sustavu Ujedinjenih naroda. Pored organizacija sa savjetodavnim statusom, važno je spomenuti da su u njegovoj realizaciji na sudjelovanje bile pozvane i druge nevladine organizacije.

<sup>59</sup> UN Doc. ECOSOC Res. 1996/31, 25 July 1996. Prema posljednjem popisu Ekonomskog i socijalnog vijeća iz studenog 2011. čak 144 nevladine organizacije nalaze se u kategoriji općega savjetodavnog statusa, 2408 u kategoriji posebnoga savjetodavnog statusa, dok ih je 984 uvršteno na Listu; vidi: E/2011/INF/4.



baviti pitanjima koja ulaze u nadležnost Ekonomskog i socijalnog vijeća i njegovih tijela; ciljevi i svrha organizacije moraju biti u skladu s duhom, svrhom i načelima Povelje Ujedinjenih naroda; organizacija treba podupirati rad Ujedinjenih naroda te promicati saznanja o njihovim načelima i aktivnostima. Za razliku od rezolucije 1296(XLIV) koja je sadržavala zahtjev za međunarodnim karakterom strukture organizacije, rezolucija 1996/31 naglasak više stavlja na ravnomjerniju zemljopisnu zastupljenost nevladinih organizacija pri Vijeću (kao i na konferencijama koje su sazvali Ujedinjeni narodi), posebno vodeći računa o zastupljenosti nevladinih organizacija iz zemalja u razvoju, kao i zemalja u tranziciji. Takvo rješenje svojevrsni je rezultat dugogodišnjih nastojanja u svijetu međunarodnih nevladinih organizacija za prevladavanje njegove naslijeđene eurocentrične strukture. Ipak, rezolucija zasnivanje savjetodavnog statusa za regionalne, subregionalne, pa i nacionalne nevladine organizacije vezuje uz zahtjev da pokažu da je njihov program rada od neposredne važnosti za ciljeve i svrhu Ujedinjenih naroda, dok povrh toga, savjetodavni status nacionalnih nevladinih organizacija rezolucija (slijedeći prijašnje rješenje) čini ovisnim o prethodnom savjetovanju sa zainteresiranom državom članicom Ujedinjenih naroda. U svakom slučaju, takva organizacija treba biti priznatog značaja u području svog djelovanja, pri čemu Odbor za nevladine organizacije posebno vodi računa o prisutnosti organizacija s posebnom stručnošću ili iskustvom koje bi moglo biti od pomoći u radu Vijeća.<sup>60</sup>

Pa ipak, u definiranju pojedinih kategorija savjetodavnog statusa, promjena u odnosu na prijašnje rezolucije 1296(XLIV), pa i 288 B(X), gotovo da i nije bilo.<sup>61</sup> Tako u kategoriju općeg savjetodavnog statusa ulaze organizacije čiji djelokrug obuhvaća većinu aktivnosti Ekonomskog i socijalnog vijeća te mogu na zadovoljavajući način dokazati Vijeću svoju sposobnost kontinuiranog sudjelovanja u ostvarivanju ciljeva Ujedinjenih naroda. One trebaju biti bitno uključene u ekonomski i društveni život narodâ područjâ koja predstavljaju,

---

<sup>60</sup> *Ibid.*, paras. 5. i 9. U slučaju postojanja više organizacija sličnih ciljeva, interesa i gledišta unutar istog područja aktivnosti, Rezolucija upućuje na mogućnost osnivanja zajedničkog odbora (*joint committee*) ili drugog tijela koje bi koordiniralo te organizacije u ostvarenju savjetodavnog statusa uređenog Rezolucijom; *ibid.*, para. 9.

<sup>61</sup> Manje izmjene uglavnom su formalne naravi. Tako primjerice, kategorije A i B iz rezolucije 288 B(X), u rezoluciji 1296(XLIV) postaju kategorije I i II, a Registar biva preimenovan u Listu (*Roster*). Rezolucija 1996/31 zadržala je opisno određenje tih kategorija (prisutno i u rezoluciji 1296(XLIV)) te razlikuje kategorije općeg i posebnog savjetodavnog statusa, dok je naziv Lista (*Roster*) ostao nepromijenjen.

a njihovo članstvo treba biti znatno te široko predstavljati većinske dijelove pučanstva u velikom broju zemalja.

U kategoriju posebnog savjetodavnog statusa ulaze organizacije s posebnim djelokrugom koje se bave samo nekima od područja iz djelokruga Vijeća te su poznate u područjima u kojima imaju ili žele steći savjetodavni status.

Ostale organizacije koje nisu uključene ni u jednu od navedenih kategorija mogu biti uključene u Listu (*Roster*) ako Vijeće ili glavni tajnik Ujedinjenih naroda nakon savjetovanja s Vijećem ili njegovim Odborom za nevladine organizacije, smatra da njihovo prigodno sudjelovanje u radu Vijeća, njegovih tijela ili pak drugih tijela Ujedinjenih naroda, može biti korisno. U Listu, međutim, mogu biti uključene i organizacije koje uživaju savjetodavni ili drugi sličan status pri specijaliziranim ustanovama, kao i pri tzv. pobočnim tijelima Ujedinjenih naroda.

Sadržaj savjetodavnog statusa međunarodnih nevladinih organizacija pri Ekonomskom i socijalnom vijeću može se prikazati kroz četiri komponente: 1) utjecaj na dnevni red Vijeća, 2) prisustvovanje sjednicama, 3) podnošenje pisanih podnesaka te 4) mogućnost da budu preslušavane.

Tako se prijedlog dnevnog reda Vijeća dostavlja kako organizacijama u općem i posebnom savjetodavnom statusu, tako i onima uključenima u Listu, no samo organizacije u općem savjetodavnom statusu imaju pravo predložiti Odboru za nevladine organizacije da zatraži od glavnog tajnika Ujedinjenih naroda stavljanje nekog pitanja od posebnog interesa organizacije na dnevni red Vijeća.<sup>62</sup>

Nadalje, organizacije u općem i posebnom savjetodavnom statusu mogu imenovati svoje predstavnike da kao promatrači prisustvuju javnim sjednicama Vijeća i njegovih pomoćnih tijela, dok predstavnici organizacija s Liste takvim sjednicama mogu prisustvovati samo ako predmet tih sjednica ulazi u njihov djelokrug.<sup>63</sup>

---

<sup>62</sup> UN Doc. ECOSOC Res. 1996/31, 25 July 1996, Part IV, paras. 27 - 28. Odbor za nevladine organizacije pri razmatranju toga prijedloga vodit će, uz ostalo, računa i o adekvatnosti podnesene dokumentacije od pojedine organizacije, o mjeri u kojoj prijedlog može pridonijeti skorij konstruktivnoj akciji Vijeća, kao i o mogućnosti da za odnosni prijedlog bude eventualno prikladnije podnijeti ga nekom drugom tijelu. Svaka odluka Odbora u tom smislu konačna je, no za razliku od rezolucije 288 B(X), rezolucija 1996/31 (kao i prije rezolucija 1296(XLIV)) ostavlja mogućnost da samo Vijeće ipak odluči drukčije; *ibid.*, Part IX, paras. 62 - 63.

<sup>63</sup> *Ibid.*, Part IV, para. 29. Rezolucija, međutim, uvodi novinu u smislu predviđanja mogućnosti da takvo prisustvovanje sjednicama bude eventualno dopunjeno i drugim oblicima sudjelovanja.

Također, organizacije u općem i posebnom savjetodavnom statusu mogu podnositi pisane podneske bitne za rad Vijeća te vezane uz njihov djelokrug. Takvi će podnesci biti, putem glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, upućeni članovima Vijeća. Organizacije s Liste, međutim, takve podneske mogu podnositi samo na poziv glavnog tajnika, a nakon njegova savjetovanja s predsjednikom Vijeća, Vijećem ili pak njegovim Odborom za nevladine organizacije.<sup>64</sup>

Napokon, organizacije u općem savjetodavnom statusu mogu, na preporuku Odbora za nevladine organizacije, podnijeti na sjednicama Vijeća usmeno izlaganje (*oral presentation*) o pitanjima naznačenima u preporuci. Isto tako, kad god je prijedlog neke organizacije u općem savjetodavnom statusu ušao na dnevni red Vijeća, ta će organizacija biti ovlaštena da usmeno izloži Vijeću uvodnu izjavu, na poziv predsjednika Vijeća, te uz drugu predviđenu suglasnost, ista organizacija može biti pozvana da tijekom rasprave odnosnog pitanja pred Vijećem izradi dodatnu izjavu (*additional statement*) u svrhu razjašnjenja.<sup>65</sup>

Jedna od svakako najvažnijih novina sadržanih u Rezoluciji vezana je uz uređenje još jednoga subjektivnog prava spomenutih organizacija - prava njihova sudjelovanja na međunarodnim konferencijama koje su sazvali Ujedinjeni narodi, kao i sudjelovanja u procesu pripreme tih konferencija. Premda je još rezolucija 1296(XLIV), pa i rezolucija 288 B(X), predviđala mogućnost konzultacija nevladinih organizacija na međunarodnim konferencijama koje je sazvalo Ekonomsko i socijalno vijeće na temelju članka 62. stavka 4. Povelje Ujedinjenih naroda,<sup>66</sup> praksa je, međutim, proširila navedenu odredbu te su

<sup>64</sup> Rezolucija također ovdje pravi i razliku u opsegu podneska, ovisno o kategoriji organizacije koja ga podnosi. Tako podnesak organizacijâ u općem savjetodavnom statusu smije sadržavati do 2000 riječi, dok onaj organizacijâ u kategoriji posebnog savjetodavnog statusa ili s Liste ne smije prijeći 500 riječi. Ako bi podnesak prešao tako određen opseg, organizacija je dužna podnijeti sažetak; vidi: *ibid.*, paras. 30. - 31.

<sup>65</sup> Iznimno, Rezolucija predviđa mogućnost da i organizacije u posebnom savjetodavnom statusu, na preporuku Odbora za nevladine organizacije, presluša Vijeće; vidi: *ibid.*, para. 32. Slično navedenim rješenjima, Rezolucija uređuje i ostvarivanje savjetodavnog statusa nevladinih organizacija pri komisijama i drugim organima Ekonomskog i socijalnog vijeća; vidi *ibid.*, paras. 33. - 40.

<sup>66</sup> Tako je rezolucija 1296(XLIV) predviđala: „The Council may invite non-governmental organizations in categories I and II and on the Roster to take part in conferences called by the Council under Article 62, paragraph 4, of the Charter of the United Nations. The organizations shall be entitled to the same right and privileges and shall undertake the same responsibilities as at sessions of the Council itself, unless the Council decides otherwise.“ UN Doc ECOSOC Res. 1296(XLIV), 23 May 1968, Part VII, para. 34.

odnosne organizacije vremenom stekle pravo ograničenog sudjelovanja - u smislu podnošenja pisanih podnesaka i usmenih izlaganja - i na posebnim sjednicama Opće skupštine, gdje je njihov utjecaj postajao sve značajniji.<sup>67</sup> Štoviše, Opća je skupština počela redovito pozivati nevladine organizacije, čak i bez obzira na to imaju li savjetodavni status, da surađuju u primjeni njezinih rezolucija. Stoga, rješenje sadržano u rezoluciji 1996/31, zapravo predstavlja svojevrsnu kodifikaciju postignućâ nevladinih organizacija u jačanju njihova mjesta i uloge u Ujedinjenim narodima ostvarenih u protekla dva i pol desetljeća.<sup>68</sup> No, premda izrekom ohrabruje aktivno sudjelovanje nevladinih organizacija na međunarodnim konferencijama kao i u njihovoj pripremi, Rezolucija im ipak uskraćuje ulogu pregovarača.<sup>69</sup> Priznavajući, međutim, „važnost sudjelovanja nevladinih organizacija“ na takvim konferencijama, Rezolucija u zadatak Odboru za nevladine organizacije stavlja olakšavanje takvog njihova sudjelovanja, kao i njihove uloge u fazi primjene na konferenciji usvojenih akata.<sup>70</sup>

Kako bi učvrstile i unaprijedile svoja prava u sustavu Ujedinjenih naroda, međunarodne nevladine organizacije u nekoj od spomenutih kategorija statusa pri Ekonomskom i socijalnom vijeću, okupile su se 1948. u Ženevi na Prvoj konferenciji takvih organizacija. Na Konferenciji su sudjelovale 54 organizacije, s ciljem reguliranja svog pravnog odnosa s Vijećem, Tajništvom, kao i sa specijaliziranim ustanovama Ujedinjenih naroda, te je u tu svrhu osnovan i poseban odbor. Osobito je, međutim, značajna Treća konferencija tih organizacija održana u Ženevi 1950. Na njoj je odlučeno o osnivanju stalne Konferencije nevladinih organizacija koje uživaju opisani status pri Ekonomskom i socijalnom

---

Gotovo identičnu odredbu nalazimo i u rezoluciji 288 B(X); vidi: UN Doc. ECOSOC Res. 288 B(X), 27 February 1950, Part VII, para. 33. Članak 62. stavak 4. Povelje Ujedinjenih naroda određuje: „(Ekonomsko i socijalno vijeće) može, u skladu s pravilima koja utvrđuju Ujedinjeni narodi, sazivati međunarodne konferencije o predmetima koji spadaju u njegovu nadležnost.“ Za tekst Povelje vidi *supra*, bilj. 50.

<sup>67</sup> Vidi: P. Willetts (ur.), „*The Conscience of the World*“. *The Influence of Non-Governmental Organizations in the UN System*, Washington D. C., The Brookings Institution, 1996, str. 279, 282 - 283. Tako je primjerice, na Trećoj posebnoj sjednici Opće skupštine Ujedinjenih naroda posvećenoj razoružanju prisustvovalo više od 2500 predstavnika nevladinih organizacija, kako pisanim podnescima, tako i usmenim izlaganjem; vidi: *The Non-governmental Voice at the UN Third Special Session on Disarmament, New York, 31 May - 25 June 1988*, Department for Disarmament Affairs, str. 2.

<sup>68</sup> Detaljnije vidi: UN Doc. ECOSOC Res. 1996/31, 25 July 1996, Part VII, paras. 41. - 42.

<sup>69</sup> *Ibid.*, para. 50.

<sup>70</sup> *Ibid.*, para. 53.

vijeću Ujedinjenih naroda (CONGO).<sup>71</sup> CONGO djeluje u New Yorku, Ženevi i Beču. Njegovo je najviše tijelo Opća konferencija koja se održava svake treće godine. Izvršnu funkciju obavlja Odbor (*Board*) koji se sastaje dva puta godišnje. Članovi Odbora su 20 organizacija koje na tu funkciju izabire Opća konferencija. CONGO ima i tri skupine odbora i pododbora koji djeluju u New Yorku, Ženevi i Beču te se bave doista najrazličitijim pitanjima koja su od značaja za Ujedinjene narode, kao i za međunarodnu zajednicu u cjelini, poput pitanja razvoja, iskorištavanja svemira, zdravlja, položaja žena, mladeži, starijih osoba, problema rasizma, obitelji, AIDS-a, narkotika, razoružanja i dr. Pored pitanja iz svog djelokruga, svaki od tih odbora djeluje i u općem cilju CONGO-a: jačanju položaja nevladinih organizacija u Ujedinjenim narodima.<sup>72</sup>

Uglavnom, slijedeći rješenje rezolucije 1296(XLIV), rezolucija 1996/31 preuzima i njome uvedene „sankcije“ suspenzije i povlačenja savjetodavnog statusa nevladinoj organizaciji.<sup>73</sup> One mogu snaći nevladinu organizaciju u nekoliko slučajeva. Ako doprinos radu Ekonomskog i socijalnog vijeća organizacije u općem ili posebnom savjetodavnom statusu bude ocijenjen nedostatnim, odnosni joj status može biti povučen ili pak zamijenjen „nižim“. <sup>74</sup> Jednako tako, savjetodavni status nevladine organizacije pri Vijeću, kao i prisutnost na Listi, organizaciji može biti suspendiran na tri godine i u sljedećim slučajevima: ako organizacija izravno ili putem svojih članova ili predstavnika koji djeluju u nje-

---

<sup>71</sup> Detaljnije vidi: Stošić, *op. cit.* (bilj. 51), str. 178 - 181. U CONGO-u tako sudjeluju sve tri kategorije organizacija koje uživaju, uvjetno rečeno, savjetodavni status pri Vijeću: bilo opći, posebni, ili se pak nalaze na Listi.

<sup>72</sup> Vidi: Willetts (ur.), *op. cit.* (bilj. 67), str. 286. CONGO također nastoji unaprijediti informiranost okupljenih organizacija, obučiti njihove predstavnike, unaprijediti komuniciranje i suradnju delegata tih organizacija pri raznim centrima Ujedinjenih naroda, olakšati izdavanje viza delegatima nevladinih organizacija koje sudjeluju u radu skupova Ujedinjenih naroda, kao i skupova u vezi s Ujedinjenim narodima, kao i dobivanje dozvola za otvaranje njihovih ureda pri raznim centrima Ujedinjenih naroda. CONGO poduzima značajna nastojanja i u smjeru ostvarenja priznanja međunarodnopravnog subjektiviteta međunarodnih nevladinih organizacija; detaljnije vidi: Pavlović, *op. cit.* (bilj. 41), str. 108. Vidi i: <http://www.ngocongo.org/index.php> (29. 9. 2009.).

<sup>73</sup> Rezolucija 1996/31 primjenu odnosnog instituta proširuje i na akreditacije nevladinih organizacija na međunarodnim konferencijama (para. 54.). U razdoblju od srpnja 2011. do srpnja 2012. posebni savjetodavni status bio suspendiran za 102 organizacije, a od 2010. istom je sankcijom pogođena i jedna organizacija koja je uživala opći savjetodavni status - Centre Europe-tiers monde; vidi: E/2011/INF/4.

<sup>74</sup> UN Doc. ECOSOC Res. 1996/31, 25 July 1996, Part VIII, para. 55., te Part IX, para. 61., c).

zino ime jasno zloupotrebljava svoj status poduzimanjem čina protivnih svrsi i načelima Povelje Ujedinjenih naroda, uključujući ovdje i neosnovane ili politički motivirane čine protiv država članica protivne svrsi i načelima Ujedinjenih naroda; ako postoji bitan dokaz o umiješanosti organizacije u međunarodno kvalificirane kriminalne aktivnosti, poput nedopuštene trgovine drogama, pranja novca ili protupravne trgovine oružjem; te zbog neučinkovitosti, tj. ako u protekle tri godine organizacija nije ostvarila ni jedno pozitivno i djelotvorno sudjelovanje u radu Ujedinjenih naroda, posebice Vijeća ili njegovih komisija, odnosno drugih pomoćnih tijela.

Iz istih razloga savjetodavni status organizacije, odnosno status na Listi, može dakako biti i povučen.<sup>75</sup> Odluku o suspenziji ili povlačenju donosi Vijeće na preporuku svog Odbora za nevladine organizacije. Ipak, zanimljivo je ovdje spomenuti i činjenicu da odnosnim organizacijama Rezolucija daje i svojevršno pravo priziva. Donijevši odluku o preporuci za suspenzijom ili povlačenjem odnosnog statusa, Odbor za nevladine organizacije obavezan je uputiti zainteresiranoj organizaciji pismeno priopćenje o razlozima svoje odluke, na što ona ima pravo odgovoriti. Njezin odgovor Odbor je dužan primjereno ispitati u što je moguće kraćem roku. Organizacija čiji status bude povučen ne može tražiti ponovno uključivanje u odnosni status do isteka tri godine od dana njegova povlačenja.<sup>76</sup>

Položaj međunarodnih nevladinih organizacija pri ostalim glavnim tijelima Ujedinjenih naroda znatno je slabiji. On je donekle pravno reguliran u odnosu s Tajništvom, u čijem je sastavu još 1947. osnovan već spomenuti poseban Odjel za nevladine organizacije (tzv. *NGO Unit*), sa svrhom realizacije savjetodavnog statusa odnosnih organizacija s Ekonomskim i socijalnim vijećem, kao i Odjel za javno informiranje koji surađuje s nevladinim organizacijama, prvenstveno kroz pribavljanje dokumenata predstavnicima tih organizacija koji se odnose na aktivnosti glavnih tijela Ujedinjenih naroda, komisija, odbora itd., ali i kroz druge oblike tehničke pomoći odnosnim organizacijama.<sup>77</sup> Isto tako, govoreći

<sup>75</sup> *Ibid.*, para. 57. Tako je primjerice, pritiskom nekih katoličkih, pravoslavnih te islamskih zemalja, 1994. International Lesbian and Gay Association - ILGA izgubila status na Listi; detaljnije vidi: Willetts (ur.), *op. cit.* (bilj. 67), str. 36, te Otto, *op. cit.* (bilj. 58), str. 116 - 117. Spomenimo međutim da je 15. siječnja 1998. ILGA ostvarila savjetodavni status pri Vijeću Europe.

<sup>76</sup> UN Doc. ECOSOC Res. 1996/31, 25 July 1996, Part VIII, paras. 56., 58. - 59.

<sup>77</sup> Vidi: Stošić, *op. cit.* (bilj. 51), str. 189 - 196. Podrška Tajništva Ujedinjenih naroda radu nevladinih organizacija bitno je osnažena rezolucijom 1996/31. Rezolucija naime,

o odnosima nevladinih organizacija s Tajništvom Ujedinjenih naroda, treba spomenuti i paragraf 67. rezolucije 1996/31, kojim se ovlašćuje glavni tajnik da, u okviru raspoloživih sredstava, pruži organizacijama u savjetodavnom statusu ili na Listi povlastice brze i djelotvorne distribucije dokumenata Vijeća i njegovih tijela, koja ocijeni prikladnima; pristupa novinskim dokumentacijskim službama Ujedinjenih naroda; organiziranja neformalne rasprave o predmetima od posebnog interesa za te organizacije; osiguranja korištenja biblioteke Ujedinjenih naroda; osiguranja potrebnog smještaja za održavanje konferencija ili manjih sastanaka savjetodavnih organizacija o radu Ekonomskog i socijalnog vijeća; kao i povlasticu organiziranja boravka i drugih pogodnosti za predstavnike nevladinih organizacija sa svrhom pribavljanja dokumenata za trajanja javnih sjednica Opće skupštine o predmetima iz ekonomskog, socijalnog, kao i s njima povezanih sektora.<sup>78</sup>

Međutim, međunarodne nevladine organizacije danas su daleko više zainteresirane za formalni pristup Općoj skupštini. Ta nastojanja dobivaju širi zamah 70-ih godina, posebice u obliku Memoranduma CONGO-a o savjetodavnim odnosima između nevladinih organizacija i Ujedinjenih naroda.<sup>79</sup> Tako Memorandum zahtjev za formalnim pristupom tih organizacija Općoj skupštini opravdava ukazivanjem na tendenciju Ekonomskog i socijalnog vijeća da pitanja iz svog djelokruga prenosi na Opću skupštinu radi konačne odluke. Budući da na taj način pitanja od vitalnog značaja i interesa za međunarodne nevladine organizacije dobivaju više pažnje u Općoj skupštini, Memorandum zahtjev za pristupom tih organizacija Općoj skupštini i njezinim odborima ističe kao nužan uvjet buduće djelotvornosti njihova sudjelovanja u Ujedinjenim narodima.<sup>80</sup> Iako do danas, gledajući sa strogo formalnog stajališta, bitnih pomaka

---

uvođenjem novog dijela (Part XI - Secretariat Support) takvu podršku čini obvezom Tajništva kao i samog glavnog tajnika; vidi: UN Doc. ECOSOC Res 1996/31, 25 July 1996, Part XI, paras. 68. - 70.

<sup>78</sup> *Ibid.*, para. 67.

<sup>79</sup> Vidi: E. Ballantyne, „CONGO - Memorandum on Consultative Relations between the Non-Governmental Organizations and the U.N. in the Context of the Restructuring of the Economic and Social Sectors of the U.N. System“, *International Transnational Associations*, sv. 29, br. 11, 1977., str. 467 - 470. Istim pitanjem bavio se i United Nations Institute for Training and Research (UNITAR) na svojoj konferenciji u Schloss Hersteinu, 1975.; vidi: *Non-Governmental Organizations in Economic and Social Development*, UNITAR, 1975., str. 11, 18.

<sup>80</sup> Vidi: Ballantyne, *op. cit.* (bilj. 79), str. 469.

nije bilo, međunarodne su nevladine organizacije u četiri smjera „odškrinule“ vrata Opće skupštine.

S jedne strane, organizacije obuhvaćene rezolucijom 1996/31 stječu pravo pristupa u zgradu Ujedinjenih naroda, kao i pristupa dokumentacijskim službama Ujedinjenih naroda, biblioteci te prisustvovanja neformalnim raspravama o predmetima od za njih posebnog interesa. Sve to otvara znatne mogućnosti neformalnog utjecaja na rad Opće skupštine, ponajprije kontaktima s delegatima, informiranjem, lobiranjem itd.

S druge strane, svojom stručnošću, mnoge su međunarodne nevladine organizacije uspostavile iznimno blisku suradnju s pobočnim tijelima, odnosno programima Ujedinjenih naroda koje je uspostavila Opća skupština. Iako ti programi imaju svoju vlastitu organizacijsku strukturu, glavna politička inicijativa u pogledu svakog od njih dolazi od Opće skupštine, dok međunarodne nevladine organizacije daju informacije, iskustvo, savjete i mišljenja u realizaciji te inicijative.<sup>81</sup>

Nadalje, nevladine su organizacije danas rezolucijom 1996/31 i formalno stekle pravo sudjelovanja na međunarodnim konferencijama koje su sazvali Ujedinjeni narodi, kao i u njihovoj pripremi, čime je - dotad razvijena praksa njihova sudjelovanja na posebnim sjednicama Opće skupštine - dobila i pravni okvir.

Konačno, nakon što je 70-ih godina otvorila vrata promatračkog statusa oslobodilačkim pokretima, Opća je skupština 90-ih učinila isto i u pogledu nekih (drugih) nevladinih organizacija. Tako je 1990. u promatrački status primljen Međunarodni odbor Crvenog križa (ICRC),<sup>82</sup> a 1994., Opća skupština

---

<sup>81</sup> Kao glavne od tih programa Willetts navodi: United Nations International Drug Control Programme (UNDCP), United Nations Development Programme (UNDP), United Nations Environment Programme (UNEP), United Nations Population Fund (UNFPA), United Nations Children's Fund (UNICEF), Office of the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), UN Relief and Works Agency for Palestine Refugees (UNRWA) te World Food Programme (WFP); vidi: Willetts (ur.), *op. cit.* (bilj. 67), str. 282. Savjetodavni status pri takvim programima često je sličan onome pri Ekonomskom i socijalnom vijeću Ujedinjenih naroda.

<sup>82</sup> UN Doc. A/Res./45/6, 16 October 1990. Za položaj PLO-a u Ujedinjenim narodima, detaljnije vidi: F. Grünfeld, „The United Nations and Non-State Actors: Legitimacy and Compliance“, u: Th. C. van Boven, C. Flinterman, F. Grünfeld, R. Hut (ur.), *The Legitimacy of the United Nations: Towards an Enhanced Legal Status of Non-State Actors*, Utrecht, Netherlands Institute of Human Rights, 1997., str. 113 - 118.



priznala je promatrački status i Međunarodnoj federaciji Crvenog križa i Crvenog polumjeseca.<sup>83</sup> Ubrzo potom, već 1996. Opća je skupština isti status priznala i INTERPOL-u rezolucijom A/51/1, a 2002. i Interparlamentarnoj uniji rezolucijom A/57/32. Uz to, treba ovdje spomenuti i činjenicu da su neke međunarodne nevladine organizacije ostvarile promatrački status u nekima od pomoćnih organa Opće skupštine Ujedinjenih naroda. Danas tako, primjerice, niz međunarodnih nevladinih organizacija uživa navedeni status pri Odboru za miroljubivu upotrebu svemira (COPUOS) - stalnom pomoćnom organu Opće skupštine.<sup>84</sup> Napokon, u kontekstu ovoga rada svakako je značajno ovdje spomenuti i činjenicu da je 1993. Opća skupština u isti status primila još jedan specifičan nedržavni međunarodnopravni subjekt - Malteški red.<sup>85</sup>

### 3.2. Djelatna sposobnost međunarodnih nevladinih organizacija u međunarodnom pravu

Djelatnu sposobnost u međunarodnom pravu možemo definirati kao sposobnost entiteta da svojim neposrednim djelovanjem, po pravilima međunarodnog prava, proizvodi pravne posljedice u međunarodnopravnom poretku, kako one proizašle iz pravnih poslova, ili pak procesnih radnji upravljenih na zaštitu subjektivnih prava, tako i one vezane uz vlastitu odgovornost za povrede međunarodnopravnih normi, odnosno subjektivnih prava drugih. Koncept subjektiviteta u međunarodnom pravu doktrina je primarno oblikovala prema njegovu najznačajnijem subjektu - državi koja redovito raspolaže raznim aspektima djelatne sposobnosti proizašlima, dakako, iz njezine ključne uloge u međunarodnim odnosima tijekom povijesti sve do naših dana. No, već spomenuta raznolikost sudionika u tim odnosima danas, nužno dovodi u pitanje državocentrični koncept međunarodnopravnog subjektiviteta, ponajprije stoga što su, spomenuli smo već, priroda i opseg subjektivnih prava sudionika u pravno uređenim odnosima u međunarodnoj zajednici determinirani redovito njihovim osobitostima, pa time i njihovim stvarnim potrebama. Tako, primjerice, neka

---

<sup>83</sup> UN Doc. A/Res./49/2, 19 October 1994.

<sup>84</sup> Detaljnije vidi: D. Lapaš, „The Role of International Non-Governmental Organisations (INGOs) in Space Activities and Space Law“, u: B. Vukas, T. M. Šošić (ur.), *International Law: New Actors, New Concepts - Continuing Dilemmas; Liber Amicorum Božidar Bakotić*, The Hague, Brill, 2010., str. 129 - 139.

<sup>85</sup> UN Doc. A/Res./48/265, 24 August 1994.

od tzv. temeljnih prava države poput prava na suverenost, ili pak prava na suverenu jednakost, svakako neće imati istu važnost za nevladine entitete. S druge pak strane ne treba zaboraviti još jednu važnu činjenicu. Naime, djelatna se sposobnost u međunarodnom, baš kao ni u unutrašnjem pravu ne može uzeti kao nužna pretpostavka pravne osobnosti već stoga što u oba sustava postoje pravni subjekti koji je nemaju.

Pa ipak, međunarodne su nevladine organizacije, ili barem neke od njih, ostvarile i neke aspekte djelatne, kako poslovne, tako i deliktne sposobnosti u međunarodnom pravu, uglavnom svojim faktičnim ulaženjem u pravne odnose s državama pa i drugim općenito prihvaćenim međunarodnopravnim subjektima.

### 3.2.1. Poslovna sposobnost međunarodnih nevladinih organizacija u međunarodnom pravu

Poslovnu sposobnost međunarodnih nevladinih organizacija u međunarodnom pravu možemo promatrati na temelju njezinih elemenata općenito sadržanih u definicijama prisutnima u međunarodnopravnoj doktrini, poput prava sklapanja međunarodnih ugovora, stranačke sposobnosti pred međunarodnim forumima, a donekle i prava poslanstva, sposobnosti stvaranja međunarodnog prava, pa čak i tzv. „prava na rat“. Međutim, u ovom prikazu zaustavit ćemo se na spomenuta prva dva elementa u pogledu kojih su međunarodne nevladine organizacije ostvarile zacijelo najveći pomak.

#### 3.2.1.1. Pravo sklapanja međunarodnih ugovora (*ius contrahendi*)

Pravo sklapanja međunarodnih ugovora osnovni je način na koji subjekti međunarodnog prava ulaze u međusobne pravne odnose. Ne čudi, stoga, što su i začeci tih odnosa neraskidivo vezani uz postojanje toga prava, tj. ugovorne sposobnosti na strani njihovih sudionika.<sup>86</sup> Neki neteritorijalni međunarodnopravni subjekti, uostalom, raspolažu spomenutim pravom već stoljećima. Tako, pri-

---

<sup>86</sup> Tako, primjerice, povijest bilježi ugovor između Egipta i hetitskog kraljevstva koji su 1278. pr. n. e. zaključili egipatski faraon Ramzes II. i hetitski kralj Hattusil III.; vidi: V. Potiemkine (ur.), *Histoire de la diplomatie*, Paris, Librairie de Médecis, 1946., str. 11, 13 - 15.

mjerice, Katolička je crkva to pravo razvila u najvećoj mjeri. Sveta Stolica, kao njeno najviše tijelo, osim što sudjeluje kao stranka u brojnim mnogostranim međunarodnim ugovorima,<sup>87</sup> ona - upravo u ime Katoličke crkve - sklapa s brojnim državama konkordate - dvostrane međunarodne ugovore kojima, kao vrhovno tijelo Crkve, regulira njezine odnose u vjerskim pitanjima s vladom odnosno države - sukontrahehta.<sup>88</sup> Konkordate, naime, međunarodno pravo smatra pravim međunarodnim ugovorima, izjednačenima s onima zaključenima između država.<sup>89</sup> Sposobnost sklapanja međunarodnih ugovora, posebice kada je njezin položaj kao neteritorijalnog entiteta bio reguliran talijanskim Garancijskim zakonom (1871. - 1929.), bila je jedan od glavnih argumenata u priznanju, ili bolje rečeno održanju kontinuiteta međunarodnopravnog subjektiviteta Svete Stolice.

Još je, međutim, jedna vrlo stara organizacija ostvarila spomenuto pravo: Malteški red. On također sklapa međunarodne ugovore s državama. Predmet tih ugovora uglavnom je vezan uz djelatnost Reda, osnivanje bolničkih i socijalnih ustanova u odnosnim državama.<sup>90</sup>

Međutim, treba spomenuti i činjenicu da su neki oslobodilački pokreti kao nesumnjivo nevladini entiteti, nerijetko s mnogim značajkama međunarodnih nevladinih organizacija (primjerice Palestinska oslobodilačka organizacija - PLO, Narodna organizacija Jugozapadne Afrike - SWAPO, Afrički nacionalni kongres - ANC) također u značajnoj mjeri ostvarili spomenuto pravo.<sup>91</sup> Suvremeno je

---

<sup>87</sup> Sveta Stolica stranka je primjerice: Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata (1949.), kao i Dopunskih protokola uz te konvencije (1977.), Konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba (1954.), Bečke konvencije o diplomatskim odnosima (1961.), Bečke konvencije o konzularnim odnosima (1963.), Europske konvencije za zaštitu arheološke baštine (1969.), niza ugovora o zaštiti prava čovjeka, o prosvjeti i kulturi, o smanjenju oružanja i dr.

<sup>88</sup> Za listu konkordata zaključenih, primjerice, od 1828. do 1952., vidi: Ch. N. Okeke, *Controversial subjects of contemporary international law - an examination of the new entities of international law and their treaty-making capacity*, Rotterdam, Rotterdam University Press, 1974., str. 74 - 75.

<sup>89</sup> Tako, ističe Okeke: „...(T)he concordats are as valid and obligatory as any legal commitment ratified between two States.“ *Ibid.*, str. 69.

<sup>90</sup> Vidi: Pavlović, *op. cit.* (bilj. 41), str. 149.

<sup>91</sup> Oslobodilački pokreti zaključuju međunarodne ugovore ponajprije u svrhu nastavka ili radi okončanja oslobodilačke borbe i stjecanja nezavisnosti odnosno područja. Tako je, npr. PLO zaključio sporazume s Libanom, Jordanom i Tunisom. Ako je, međutim, oslobodilački pokret primljen za člana neke međunarodne organizacije, on time postaje i strankom osnivačkog, ustavnog ugovora te organizacije.

međunarodno pravo, naime, takvim oslobodilačkim pokretima i izriječkom priznalo svojevrstni *ius ad bellum*, kvalificirajući sukobe u kojima sudjeluju kao međunarodne oružane sukobe te priznavajući istodobno, prvenstveno u kontekstu dekolonizacije, legitimnost takve „oslobodilačke borbe“ kao derivacije prava naroda na samoodređenje.<sup>92</sup> Takvi oslobodilački pokreti, premda *in spe* zacijelo vlada buduće države, u navedenom su trenutku, kao sudionici oslobodilačke borbe, za međunarodno pravo ipak još nevladini entiteti sposobni sklapati međunarodne ugovore o vođenju neprijateljstava - npr. primirja, ili pak ugovore o razmjeni ratnih zarobljenika (tzv. kartele).

Jednako tako, govoreći o pravu međunarodnih nevladinih organizacija na sklapanje međunarodnih ugovora ne možemo zaobići ni primjer ICRC-a. Iako dio IRC-a, ICRC vlastitim je djelovanjem razvio ovdje iznimno zanimljivu praksu. Zaključujući s vladama država ugovore o statusu ICRC-a i njegovih misija na njihovu području, ICRC u takvim ugovorima osigurava priznanje svoje pravne osobnosti u tim državama,<sup>93</sup> često ugovarajući izjednačavanje toga statusa s onim međuvladinih organizacija.<sup>94</sup> Takvi ugovori podvrgnuti su režimu međunarodnog prava.<sup>95</sup> Pritom, daleko je najzanimljiviji Ugovor o sjedištu i pravnom statusu ICRC-a u Švicarskoj, sklopljen 19. ožujka 1993.

---

<sup>92</sup> Vidi odredbu članka 1. stavka 4. Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) iz 1977. Za tekst Protokola vidi: *Narodne novine - međunarodni ugovori*, br. 5, 1994.

<sup>93</sup> Tako primjerice Ugovor s Republikom Costa Ricom iz 1983., u članku VI predviđa: „El Gobierno otorga y reconoce personería jurídica al Comité y a la Delegación, que podrá ejercerla en todo el territorio de la República.“ *La Gaceta - diario oficial*, br. 13, 1985.

<sup>94</sup> Tako npr. članak 1. Ugovora s Ruskom Federacijom iz 1992. ističe: „The status of the ICRC on the territory of the Russian Federation shall be comparable to that of inter-governmental organizations.“ Vidi i: *International Review of the Red Cross*, sv. 32, br. 289, 1992., str. 401.

<sup>95</sup> Pavlović, *op. cit.* (bilj. 41), str. 146. Osim s državama, ICRC sklapa ugovore i s međuvladinim organizacijama. Takvi ugovori smatraju se međunarodnim ugovorima, obuhvaćenima člankom 3. Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora između država i međunarodnih organizacija ili između međunarodnih organizacija iz 1986. Za tekst Konvencije, vidi: *Narodne novine - Međunarodni ugovori*, br. 1, 1994. Tako Komisija za međunarodno pravo (ILC) u komentaru spomenutog članka ističe: „... (T) here can be little doubt that agreements concluded between the International Committee of the Red Cross and an international organization (such as those concluded with EEC under the World Food Programme) are indeed governed by international law.“ *Yearbook of the International Law Commission*, sv. II/2, 1982., str. 22.

između ICRC-a i Švicarskog saveznog vijeća, čijim člankom 1. Vijeće priznaje ICRC-u međunarodnopravnu osobnost.<sup>96</sup> Na taj se način izrekom, promatrajući u kontekstu međunarodnopravnog subjektiviteta, status ICRC-a izjednačio s onim Malteškog reda, a u određenoj mjeri i sa statusom Svete Stolice kao općenito prihvaćenih međunarodnopravnih subjekata. Iako je priznanje međunarodnopravnog subjektiviteta po našem mišljenju nužno tek deklaratornog karaktera, sva su tri subjekta to priznanje, uz ostalo, ostvarila i sličnim odnosom s nekom državom: Sveta Stolica Lateranskim ugovorom s Italijom 1929., a Malteški red odlukama talijanskog Kasacijskog suda 1935. i 1985.<sup>97</sup>

Iako je u slučaju ICRC-a jedan „dio“ organizacije svojim djelovanjem pretekao u priznanju međunarodnopravnog subjektiviteta organizaciju u cjelini (IRC), Međunarodna federacija Crvenog križa i Crvenog polumjeseca slijedi istu tendenciju, kako u ostvarenju prava sklapanja međunarodnih ugovora, tako i u stjecanju priznanja vlastite međunarodnopravne osobnosti. Slično ICRC-u, i Federacija je 1996. sklopila sa Švicarskom Ugovor o pravnom položaju Federacije u Švicarskoj. Člankom 1. toga ugovora Švicarsko savezno vijeće priznalo je i Federaciji međunarodnopravnu osobnost. Isto tako, poput ICRC-a, Federacija također sklapa dvostrane ugovore s brojnim državama kojima regulira svoj status u dotičnim državama, kao i priznanje svoje pravne osobnosti u njihovim pravnim porecima. Tako je, primjerice, i Ugovor sklopljen između Federacije

---

<sup>96</sup> „The Federal Council recognizes the international juridical personality and the legal capacity in Switzerland of the International Committee of the Red Cross...“ Agreement between the International Committee of the Red Cross and the Swiss Federal Council to determine the legal status of the Committee in Switzerland, čl. 1, *International Review of the Red Cross*, sv. 33, br. 293, 1993., str. 152. Slično priznanje međunarodnopravnog subjektiviteta Međunarodnom olimpijskom odboru (IOC), nalazimo u odluci Švicarskog saveznog vijeća, od 17. rujna 1981.: „The Swiss Federal Council’s decree clearly advocates the IOC’s function as an international organization whose „universal activities“ afford it international personality.“ D.J. Ettinger, „Comment - The Legal Status of the International Olympic Committee“, *Pace Yearbook of International Law*, sv. 4, 1992., str. 103 - 104.

<sup>97</sup> Pogrešnim nam stoga izgleda stajalište koje iznosi Nobel, smatrajući da je ICRC danom stupanja na snagu spomenutog ugovora prestao biti nevladinom te postao međuvladinom organizacijom. Prirodu nekog entiteta ne čini njegov pravni status, već je, naprotiv, pravni status rezultat djelovanja odnosnog entiteta kao takvog; usp.: P. Nobel, „The Red Cross-Red Crescent Movement: A Model for Non State Participation?“, u: Boven i dr. (ur.), *op. cit.* (bilj. 82), str. 81.

i Republike Hrvatske 1996. priznao Federaciji međunarodnopravnu osobnost istu onoj međuvladinih organizacija u Republici Hrvatskoj (čl. I.).<sup>98</sup>

Još je jedna međunarodna nevladina organizacija uspostavila značajnu praksu na putu ostvarenja spomenutog prava. Međunarodni olimpijski odbor (IOC), naime, s državama sklapa posebnu vrstu ugovora - ugovor o održavanju olimpijskih igara. Takav ugovor s državom domaćinom međunarodno pravo smatra ugovorom *sui generis*, podvrnutim svom vlastitom *legi contractus*,<sup>99</sup> dakle načelno odvojenim od mjerodavnosti prava bilo koje države. Zanimljivo je ovdje spomenuti i Nairobijski ugovor o zaštiti Olimpijskog simbola, usvojen 26. rujna 1981., u krilu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO). Člankom 1. toga ugovora, države stranke se obvezuju na zaštitu Olimpijskog simbola, definiranog u Povelji IOC-a.<sup>100</sup> Na taj je način, slično kao u slučaju prije spomenute Europske konvencije o priznanju pravne osobnosti međunarodnih nevladinih organizacija, međunarodno pravo ponovno jednim međunarodnim ugovorom, zasnivajući obvezu za države stranke, njezino „naličje“ u obliku subjektivnog prava na zaštitu odnosnog simbola uspostavilo u korist jedne međunarodne nevladine organizacije - IOC-a. Štoviše, Ugovorom je IOC postao i nositelj prava na davanje ovlaštenja u pogledu upotrebe Olimpijskog simbola.<sup>101</sup>

---

<sup>98</sup> Vidi: Accord entre la Fédération internationale des Sociétés de la Croix-Rouge et du Croissant-Rouge et le Conseil fédéral suisse en vue de déterminer le statut juridique de la Fédération internationale en Suisse, od 29. studenog 1996., čl. 1.; vidi i: Temeljni ugovor između Republike Hrvatske i Međunarodne federacije Crvenog križa i Crvenog polumjeseca, od 27. svibnja 1996. Od 1952. Federacija je slične ugovore sklopila s tridesetak država; vidi: Ph. Gautier, „O.N.G. et personnalité internationale: à propos de l'Accord conclu le 29 novembre 1996 entre la Suisse et la Fédération internationale des Sociétés de la Croix-Rouge et du Croissant-Rouge“, *Revue Belge de Droit International*, br. 1, 1997., str. 175.

<sup>99</sup> Ch. Vedder, „The International Olympic Committee: An Advanced Non-Governmental Organization and International Law“, *German Yearbook of International Law*, sv. 27, 1984., str. 253.

<sup>100</sup> Vidi: *Nairobi Treaty on the Protection of the Olympic Symbol, adopted at Nairobi on September 26, 1981.*, Geneva, World Intellectual Property Organization, 1996., str. 4. U pogledu zaštite Olimpijskog simbola, posebno je zanimljiv bio spor pred Vrhovnim sudom SAD-a između San Francisco Arts & Athletics, Inc. s jedne, te Olimpijskog odbora SAD-a i IOC-a s druge strane (1987.); detaljnije vidi: Ettinger, *op. cit.* (bilj. 96), str. 106 - 107.

<sup>101</sup> Godine 1947. izrađen je i Nacrt Ženevske konvencije o zaštiti olimpijskih igara, imena i simbola, no do danas nije usvojen, a Nairobijski ugovor predstavlja tek djelomično ostvarenje njegove zamišljene svrhe; detaljnije vidi: Vedder, *op. cit.* (bilj. 99), str. 254 - 255.

Zanimljivo je u ovom kontekstu spomenuti i činjenicu da se odnos savjetodavnog statusa međunarodnih nevladinih organizacija s UNESCO-om također zasniva na nekoj vrsti adhezionog ugovora kojim pojedina međunarodna nevladina organizacija prihvaća uvjete ulaska u savjetodavni status, koje je unaprijed postavio UNESCO. Savjetodavni status nevladine organizacije, međutim, nastupa tek kada njezino nadležno tijelo službeno prihvati takav ugovor. Dakle, pristanak odnosno organizacije na suradnju s UNESCO-om konstitutivan je element toga pravnog odnosa.<sup>102</sup>

Govoreći o pravu sklapanja međunarodnih ugovora od međunarodnih nevladinih organizacija, spomenimo i ugovor sklopljen 1983. između države Togo s jedne i (međunarodnih) nevladinih organizacija koje djeluju na području Togoa (predstavljenih zajedničkim vijećem - CONGAT) s druge strane. CONGAT se ugovorom obvezao na suradnju s programima Vlade Togoa te svestranu potporu s ciljem unapređenja poljoprivrede, ribolova, zaštite okoliša, poboljšanja zdravstva, kao i ostvarenja napretka u obrazovnom, kulturnom, gospodarskom, stambenom i drugim poljima (čl. 1. - 2.). Vlada Togoa obvezala se pak osigurati pomoć u ljudstvu, moralnu potporu, kao i pogodnosti potrebne za ostvarenje ciljeva odnosnih organizacija. Te pogodnosti obuhvatile su i oslobođenja od poreza i carine, od djelovanja imigracijskih propisa u pogledu osoblja tih organizacija, kao i članova njihovih obitelji, te sklapanje ugovora o sjedištu s odnosnim organizacijama okupljenima u CONGAT, ali i s onima koje će CONGAT dovesti u Togo radi posebnih projekata (čl. 3.).<sup>103</sup>

Spomenimo na kraju i činjenicu da i same međunarodne nevladine organizacije nerijetko reguliraju svoje međusobne odnose upravo ugovornim putem.

---

<sup>102</sup> Vidi: Pavlović, *op. cit.* (bilj. 41), str. 192 - 193. Tako čl. VII. odnosno Uredbe Opće konferencije UNESCO-a predviđa: „Toutes les fois que le Directeur général le jugera nécessaire pour la bonne exécution du programme de l'Unesco, il pourra conclure avec toute organisation internationale non gouvernementale particulièrement qualifiée un contrat en vue de la mise en oeuvre d'activités figurant au programme adopté par la Conférence générale.“ Directives concernant les relations de l'UNESCO avec les organisations internationales non gouvernementales; za tekst Uredbe vidi u: M. Bettati, P. M. Dupuy (ur.), *Les O.N.G. et le Droit international*, Paris, Economica, 1986., str. 300.

<sup>103</sup> Puni naziv Ugovora glasi: Protocole d'accord de Coopération entre le Gouvernement de la République Togolaise et le Conseil des Organismes Non Gouvernementaux en Activité au Togo (CONGAT). Ugovor je zaključen u Loméu 21. studenog 1983. Za tekst Ugovora, vidi: International Association Statutes Series, *op. cit.* (bilj. 40), Appendix 6.4.

Iz svega navedenog možemo zaključiti da su, svojim faktičnim sudjelovanjem u međunarodnim odnosima, međunarodne nevladine organizacije nesumnjivo ostvarile neki vid međunarodne ugovorne sposobnosti. Međunarodno pravo, međutim, rijetko je spremno tu sposobnost priznati kao *ius contrahendi*, a odnosne ugovore prihvatiti kao međunarodne. Pa ipak, neke od tih organizacija „probile su led“, dok ugovorna sposobnost drugih, njihovi ugovori, kao često i one same, još uvijek „čekaju“ u, za doktrinu nerazjašnjenom, statusu *sui generis*.

### 3.2.1.2. Stranačka sposobnost pred međunarodnim forumima (*ius standi in iudicio*)

Svojim sudjelovanjem u međunarodnim odnosima međunarodne su nevladine organizacije postale nositeljima određenih prava i obveza prema drugim subjektima međunarodnog prava. Bez obzira na to prihvaćamo li njihov međunarodnopravni karakter, ti su odnosi nesumnjivo pravni. Njihov rezultat subjektivna su prava i obveze njihovih sudionika pa otud nužno proizlazi i potreba da se nositeljima tih prava osigura i neki oblik pravne zaštite. Otvaraju se tako postupno različiti putovi zaštite prava međunarodnih nevladinih organizacija, proizašlih iz spomenutih odnosa. Prva, međunarodnom pravu zacijelo najprihvatljivija mogućnost, jest obraćanje stranaka konkretnog ugovora ugovorenom arbitražnom sudu. Takvo rješenje često je predviđeno arbitražnim klauzulama sadržanima npr. u spomenutim ugovorima ICRC-a, pa i Federacije s različitim državama.<sup>104</sup>

Druga je mogućnost neposrednog iznošenja spora pred nacionalni sud tuženika.<sup>105</sup>

<sup>104</sup> Tako predviđa, primjerice, spomenuti Ugovor ICRC-a s Ruskom Federacijom u članku 16.: „...(T)he difference shall be submitted for final decision to a court of arbitration made up of three arbitrators, one to be named by the President of the ICRC, another by the Government of the Russian Federation, and the third by both Parties.“ Vidi: *supra*, (bilj. 94). Sličnu odredbu nalazimo i u članku 16. spomenutog Ugovora Međunarodne federacije Crvenog križa i Crvenog polumjeseca s Republikom Hrvatskom: „...(S)por se podnosi za konačnu odluku arbitražnom sudu sastavljenom od 3 arbitra, od kojih jednog imenuje Generalni tajnik Federacije, drugog Republika Hrvatska, a trećeg obje stranke, ili ako se one ne uspiju složiti, imenovanje vrši Predsjednik Međunarodnog suda pravde.“ Vidi: *supra*, (bilj. 98). Vrlo sličnu, premda ponešto detaljniju odredbu donosi i prije spomenuti Ugovor ICRC-a sa Švicarskom u članku 22.

<sup>105</sup> Tako Doehring ističe: „Whenever the rights of a non-governmental organization are violated by a State which disregards the fulfilment of its obligations related to a specific



Treća mogućnost posebno je zanimljiva. Ona predviđa osiguranje zaštite prava međunarodne nevladine organizacije posredstvom države njene registracije. Na taj bi način, analogno tzv. diplomatskoj zaštiti pojedinca - državljana odnosno države, međunarodna nevladina organizacija zaštitu svojih prava mogla, doduše posredno, ostvariti i presudom Međunarodnog suda.<sup>106</sup>

Četvrta mogućnost ponešto je ograničenija, a uključivala bi zaštitu prava međunarodne nevladine organizacije proizašlih iz savjetodavnog statusa pri nekoj međuvladinoj organizaciji, a prema državi članici odnosno organizacije, dakle stranci njezina konstitutivnog akta - po svojoj prirodi međunarodnog ugovora. Kršenje prava takve nevladine organizacije neophodnih za ostvarivanje njezina savjetodavnog statusa, a od odnosne države bilo bi, smatra Doehring, jednako kršenju bilo koje druge odredbe spomenutog konstitutivnog akta tj. međunarodnog ugovora te bi stoga predstavljalo klasičan međunarodno protupravni čin. Nadležni bi forum tada, uz eventualno neko nadležno tijelo same međuvladine organizacije, mogao ponovno biti Međunarodni sud, mada u savjetodavnom postupku.

Napokon, nesumnjivo najznačajnije postignuće nevladinih entiteta u ostvarenju međunarodnog *iuris standi* vezano je uz mogućnost neposrednog obraćanja nekom stalnom međunarodnom pravosudnom tijelu radi zaštite vlastitih međunarodnih subjektivnih prava.

Iako zamisao o izravnoj međunarodnoj stranačkoj sposobnosti nevladinih entiteta seže još na početak 20. stoljeća,<sup>107</sup> ona jasnije konture, posebice u po-

---

treatment of the organization within its territory, the organization may bring the case before the national Courts of that State.“ K. Doehring, „Diplomatic Protection of Non-Governmental Organizations“, u: M. Rama-Montaldo (ur.), *El derecho internacional en un mundo en transformación*, sv. 1, Montevideo, Fundación de cultura universitaria, 1995., str. 580.

<sup>106</sup> Doehring djelomice prihvaća takvu mogućnost, no pri tome razlikuje dvije situacije: „...(T)he non-governmental organization cannot be diplomatically protected by the State of its registration in respect of its specific rights exercised in its capacity to act internationally, whereas a protection would be admissible in respect of those rights of the non-governmental organization which are linked with the normal status of a citizen.“ *Loc. cit.* Naravno, zanimljivo pitanje nadležnosti otvorilo bi se ovdje, pretpostavimo li da potencijalni tužitelj i tuženi zamjene uloge.

<sup>107</sup> Tako je, primjerice, nadležnost *ratione personae* Međunarodnog suda za Srednju Ameriku obuhvaćala u nekim slučajevima i pojedince državljanke države različite od tužene, pri čemu takva stranačka sposobnost pojedinca nije bila uvjetovana odobrenjem njegove države. Jedini uvjet ostvarenja odnosno sposobnosti bilo je prethodno iscrpljivanje

gledu međunarodnih nevladinih organizacija, dobiva tek posljednjih desetljeća. Značajnije pomake u tom smjeru nalazimo u članku 44. Američke konvencije o pravima čovjeka (Pakt iz San Joséa) iz 1969. Spomenuta odredba predviđa da svaka osoba, skupina osoba, kao i svaki nevladin entitet pravne osobnosti priznate u jednoj ili više država članica Organizacije američkih država može uložiti Komisiji za prava čovjeka peticiju koja sadrži prijave ili pritužbe o povredi Konvencije od neke države stranke.<sup>108</sup> Na taj način i međunarodna nevladina organizacija može inicirati postupak koji u konačnici može završiti u nadležnosti Međuameričkog suda za prava čovjeka (čl. 48. - 51.).

Ipak, zacijelo najveći korak ka stjecanju stranačke sposobnosti međunarodnih nevladinih organizacija pred nekim međunarodnim pravosudnim tijelom zbio se 6. studenog 1990. Toga je dana Vijeće Europe usvojilo Protokol broj 9 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Člankom 5. toga Protokola revidira se članak 48. Konvencije te se otvara mogućnost da, uz prijašnje ovlaštenike, slučaj pred Europski sud za ljudska prava (premda prvotno posredstvom posebnog odbora) iznese i fizička osoba, nevladina organizacija, ili skupina pojedinaca koja je uložila pritužbu Komisiji.<sup>109</sup> Na taj je način prvi put izrekom jedan međunarodni ugovor priznao (međunarodnim) nevladinim organizacijama određenu stranačku sposobnost pred nekim međunarodnim forumom. Ta je sposobnost ne samo potvrđena nego i proširena 1994. usvajanjem Protokola broj 11 uz Konvenciju, čiji članak 34. (danas članak 34. pročišćenog teksta Konvencije) predviđa: „Sud može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Visoke ugovorne stranke obvezuju se da ni na

---

unutrašnjih pravnih sredstava, ili dokaz o uskrati pravosuđa; vidi: M. O. Hudson, *The Permanent Court of International Justice, 1920-1942.*, New York, The MacMillan Company, 1943., str. 49. Vidi ovdje i: F. Orego Vicuña, „Individuals and Non-State Entities before International Courts and Tribunals“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, sv. 5, 2001., str. 53 - 66.

<sup>108</sup> American Convention on Human Rights („Pact of San José“), čl. 44. Za tekst Konvencije, vidi u: G. Melander, G. Alfredsson (ur.), *The Raoul Wallenberg Institute Compilation of Human Rights Instruments*, The Hague, London, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 1997., str. 167.

<sup>109</sup> Vidi: „Text of Protocol No. 9 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms“, u: *Protocol No. 9 - Explanatory report*, Strasbourg, Council of Europe Press, 1992., str. 15.

koji način neće sprečavati djelotvorno vršenje toga prava.<sup>110</sup> Na taj su način, stupanjem odnosnog Protokola na snagu, nevladine organizacije stekle pravo neposrednog obraćanja (bez posredstva Komisije) Sudu, smatraju li se žrtvom povrede - od neke države stranke - bilo kojega od prava zajamčenog Konvencijom ili pak Dodatnim protokolima.

### 3.2.2. *Deliktna sposobnost međunarodnih nevladinih organizacija u međunarodnom pravu*

Ostvarivši spomenute elemente međunarodne poslovne sposobnosti, nevladini su entiteti, u prvom redu, vidjeli smo, međunarodne nevladine organizacije, stekli sposobnost da svojim izravnim sudjelovanjem u međunarodnim odnosima na toj razini stvaraju prava i obveze, kako za sebe, tako i za druge sudionike tih odnosa. Ta sposobnost, međutim, teško je zamisliva bez njezina „naličja“ - sposobnosti entiteta da povredom međunarodnopravne norme svojim pravno relevantnim djelovanjem povrijedi subjektivno pravo drugog sudionika konkretnog pravnog odnosa, tj. drugog međunarodnopravnog subjekta - drugim riječima počini međunarodni delikt (ili kako to međunarodno pravo danas nastoji zvati: međunarodno protupravni čin). Međunarodne nevladine organizacije, što se u njihovu često prisutnom idealiziranju katkad zaboravlja, tu sposobnost nesumnjivo imaju. Krenimo stoga od, u ovom kontekstu iznimno zanimljive odredbe članka 20. prije spomenutog Ugovora ICRC-a sa Švicarskom. U spomenutoj odredbi Ugovor predviđa da Švicarska ne snosi nikakvu međunarodnu odgovornost za čine ili propuste koje je na njezinu području počinio ICRC ili njegovo osoblje. Spomenuta odredba dakle nesumnjivo zasniva neposrednu međunarodnu odgovornost ICRC-a kao nevladinog entiteta.

Kakav je u tom smislu položaj drugih međunarodnih nevladinih organizacija? Zapravo donekle sličan položaju pojedinca, a u određenim slučajevima čak i jasniji. Osim što nesumnjivo može povrijediti međunarodno pravo na štetu, primjerice, druge države (npr. nekim od oblika nedopuštene intervencije), međunarodna nevladina organizacija može izvjesno sudjelovati i u izvršenju međunarodnog zločina. Uostalom, problem terorističkih organizacija poput Al-Qaide, dakle svojim značajkama nesumnjivo nevladinih entiteta, jasno ukazuje na njihovu sposobnost da počine ili organiziraju teroristički čin kao

---

<sup>110</sup> Za pročišćeni tekst Konvencije vidi: *Narodne novine - Međunarodni ugovori*, br. 6, 1999.

jedan od danas općenito priznatih najtežih međunarodnih zločina. Premda još u povojima, u međunarodnom su kaznenom pravu sve prisutnije tendencije ka međunarodnoj kaznenoj odgovornosti takvih nevladinih entiteta pa i ka proširenju nadležnosti Međunarodnog kaznenog suda u tom smislu.<sup>111</sup>

S druge pak strane, takve organizacije, ali i neki drugi nevladini entiteti čak i kada ostvare faktični nadzor nad određenim područjem, postaju danas objektima međunarodnih sankcija, posebice onih Ujedinjenih naroda, koje mogu katkad ići sve do upotrebe oružane sile. Uostalom, u brojnim rezolucijama Vijeća sigurnosti tijekom 90-ih godina objektom njima predviđenih sankcija i formalno su postajali takvi u osnovi nedržavni entiteti.<sup>112</sup> Tako su, primjerice, neke sankcije Ujedinjenih naroda prema Sierra Leoneu bile zapravo formalno upravljene neposredno protiv tamošnje vojne hunte, njezinih članova, pa i članova njihovih obitelji.<sup>113</sup> Slično obraćanje Vijeća sigurnosti nedržavnim entitetima u svojstvu objekta sankcija nalazimo i kod sankcija Ujedinjenih naroda u slučaju Angole,<sup>114</sup> kao i u slučaju Liberije gdje su neke od sankcija za objekt imale izravno Ujedinjenu revolucionarnu frontu (RUF), njezine članove, pa čak i dužnosnike liberijske vlade povezane s RUF-om.<sup>115</sup> Slično tomu, i u Kambodži, sankcije Ujedinjenih naroda bile su upravljene protiv Crvenih kmera

---

<sup>111</sup> Vidi npr.: T. M. Sailer, „The International Criminal Court: An Argument to Extend Its Jurisdiction to Terrorism and a Dismissal of U.S. Objections“, *Temple International and Comparative Law Journal*, sv. 13, br. 2, 1999., str. 319.

<sup>112</sup> Takav naziv (*non-State entity*) ovdje koristi npr. Damrosch; vidi: L. F. Damrosch, „Enforcing International Law Through Non-Forcible Measures“, *Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye*, sv. 269, 1997., str. 128.

<sup>113</sup> Vidi: UN Doc. S/Res./1132(1997). Paragraf 5. spomenute rezolucije tako predviđa kao obvezu svih država da zabrane ulazak ili prijelaz preko svog područja članovima vojne hunte kao i odraslim članovima njihovih obitelji. Vidi o tome i: K. Nowrot, E. W. Schabacker, „The Use of Force to Restore Democracy: International Legal Implications of the ECOWAS Intervention in Sierra Leone“, *American University International Law Review*, sv. 14, br. 2, 1999., str. 357. Ovdje možemo spomenuti i svojedobno nametnutu mjeru zabrane ulaska na područje država članica Europske unije sinu i supruzi Radovana Karadžića, bivšeg vođe bosanskih Srba optuženoga pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju; vidi: <http://archives.tcm.ie/breakingnews/2003/07/01/story104537.asp> (30. 9. 2009.).

<sup>114</sup> Vidi npr.: UN Doc. S/Res./864(1993). Tom je rezolucijom Vijeće sigurnosti nametnulo sankcije Nacionalnoj uniji za potpuno oslobođenje Angole (UNITA), dok je kasnijim rezolucijama S/Res./1127(1997) i S/Res./1173(1998) odnosne sankcije i bitno proširilo.

<sup>115</sup> Vidi npr.: UN Doc. S/Res./1343(2001).

- dakle jedne frakcije u tamošnjem građanskom ratu,<sup>116</sup> dok je, primjerice, u Haitiju objektom, ne samo ekonomskih sankcija Ujedinjenih naroda<sup>117</sup> već i od njih odobrene vojne intervencije bila tamošnja vojna hunta.<sup>118</sup> Uostalom, i u ratu na području bivše Jugoslavije Vijeće sigurnosti se u nizu svojih rezolucija obraćalo „snagama bosanskih Srba” (*Bosnian Serb forces*), bilo namećući ekonomske sankcije ili osuđujući etničko čišćenje na području pod njihovim nadzorom.<sup>119</sup>

Pa ipak, u spomenutom kontekstu problema terorizma svakako bi bilo vrijedno spomenuti sankcije Ujedinjenih naroda u slučaju Afganistana. Naime, u čitavom nizu svojih rezolucija Vijeće sigurnosti ovdje gotovo uopće ne spominje Afganistan, već se formalno obraća „afganistanskoj frakciji Talibanima” (*Afghan faction known as the Taliban*), izražavajući tako svoje nepriznavanje talibanske vlasti kao vlade Afganistana.<sup>120</sup> Štoviše, rezolucijom S/1333(2000), objektom financijskih sankcija zamrzavanja inozemnih fondova i računa, ovdje postaje izravno još jedan nedržavni entitet, spomenuta organizacija Al-Qaida, njezini članovi te prvenstveno njezin vođa Usama bin Laden, ali i sve osobe povezane s njima (para. 8c). I ne samo to. Svojom rezolucijom 1267(1999) Vijeće sigurnosti osnovalo je i „Al-Qaida/Taliban sankcijski odbor” (*Al-Qaida/Taliban Sanction Committee*) kao svoje pomoćno tijelo sa zadaćom provedbe sankcija nametnutih odnosnim nedržavnim entitetima.

Međutim, u krilu Ujedinjenih naroda tzv. „rat protiv terorizma“ ide i dalje u širenju dosega sekundarnih međunarodnopravnih normi upravljenih na delikt terorizma, a time i njihovih adresata. U paragrafu 9. rezolucije 1566(2004) Vijeće sigurnosti odlučuje uspostaviti Radnu skupinu sastavljenu od svih članova Vijeća sigurnosti koja bi i pored mjera koje je odredio spomenuti „Al-Qaida/Taliban sankcijskog odbora“, razmotrila i Vijeću sigurnosti podnijela preporuke o

---

<sup>116</sup> Vidi npr.: UN Doc. S/Res./792(1992).

<sup>117</sup> Vidi: UN Doc. S/Res./841(1993), S/Res./873(1993) te posebice S/Res./917(1994) kojom se rezolucijom nalaže i zamrzavanje inozemnih računa vojne hunte, svih sudionika u vojnom udaru, svih subjekata koji djeluju u ime vojne hunte, kao i članova obitelji tih osoba (para. 4.).

<sup>118</sup> Vidi: UN Doc. S/Res./940(1994).

<sup>119</sup> Vidi npr.: UN Doc. S/Res./941(1994); te S/Res./942(1994).

<sup>120</sup> Vidi npr.: UN Doc. S/Res./1267(1999); te S/Res./1333(2000). Dakako, u razdoblju od 1995. do 2001. Talibane je unatoč tomu moguće, slijedimo li u međunarodnom pravu prihvaćeno načelo efektiviteta, promatrati i kao *de facto* vladu Afganistana.

praktičnim mjerama koje trebaju biti poduzete prema „pojedincima, skupinama ili entitetima“ umiješanima u terorističke aktivnosti.<sup>121</sup>

Sve to ne samo da ukazuje na deliktnu sposobnost pa i neposrednu međunarodnu odgovornost takvih nevladinih subjekata - *pojedinaca, skupina i entiteta* - dokazujući time i njihovo mjesto unutar kruga adresata odnosnih sekundarnih međunarodnopravnih normi, već samim time otvara i pitanje njihove međunarodnopravne osobnosti, jer, spomenuli smo već, povrijediti međunarodnopravnu obvezu može samo onaj kome je međunarodno pravo tu obvezu bilo nametnulo te mu štoviše priznalo i sposobnost da je povrijedi. Drugim riječima, svojstvo da se bude objekt sankcije nekog pravnog poretka implicira njegovu deliktnu sposobnost, a ona ga pak presumira kao neposrednog nositelja povrijeđene pravne obveze, pretvarajući ga time u pravni subjekt.

#### 4. ZAKLJUČAK

Međunarodnopravni subjektivitet, baš kao i međunarodno pravo dinamične su kategorije jer su dinamični i društveni odnosi koje uređuju i zbog kojih, uostalom, i postoje. U suvremenom svijetu obilježenom tehnološkim razvojem pojedincu je više no ikad omogućena ne samo trenutačna dostupnost nebrojenih informacija sa svih meridijana već i povezivanje preko granica država i bez njihova posredstva. Premda još dominantni oblici na političkoj karti svijeta, granice država bivaju danas sve više ispresijecane strukturom i djelovanjem nevladinih entiteta, u prvom redu međunarodnih nevladinih organizacija. Svojom prisutnošću na gotovo svim poljima međunarodne suradnje oni postaju nezaobilaznim sudionicima međunarodnih odnosa koje države, kao uostalom ni međunarodno pravo ne može zanemariti. U takvoj međunarodnoj zajednici klasični državocentrični koncept međunarodnopravnog subjektiviteta više nije zadovoljavajuć (ako je to ikada i bio).

Ne sporeći dominantnu ulogu države i u suvremenom međunarodnom pravu, koncept međunarodnopravnog subjektiviteta oblikovan prema njoj čini nam se danas posve neodrživ. Štoviše, čak ni značaj suverenosti nekog entiteta ne može danas biti smatran nužnim uvjetom za stjecanje međunarodnopravne osobnosti. Naime, jednako kao što je prije stotinjak godina snažnija pojava neteritorijalnih, tek funkcionalno utemeljenih subjekata poput međuvladinih

---

<sup>121</sup> Vidi: UN Doc. S/Res./1566(2004), 8 October 2004.

organizacija prisilila međunarodnopravnu doktrinu da napusti „teritorijalnost“ kao pretpostavku međunarodnopravne osobnosti, tako je i pojava pojedinca, posebice razvojem kogentnim međunarodnopravnim normama zajamčenih subjektivnih prava čovjeka ovoga uvela u krug međunarodnopravnih subjekata otvorivši istodobno vrata međunarodnopravnog subjektiviteta i drugim tzv. privatnim, nevladinim entitetima bez značajke suverenosti.

Međunarodno pravo time, međutim, ipak nije postalo globalnim transnacionalnim pravom, već ono naprotiv danas sve više nalikuje ogromnom normativnom sustavu iznimne raznolikosti koji svojim normama uređuje odnose u međunarodnoj zajednici ne *priznatih*, već *prisutnih* subjekata.

### Summary

Davorin Lapaš \*

## NON-GOVERNMENTAL ENTITIES ON THE DOORSTEP OF 'SUBJECTIVITY' IN INTERNATIONAL LAW - A PATH TO NEW INTERNATIONAL LAW?

*International relations and international law, which regulates it, are a dynamic category both in terms of content and of its subjects. The classical concept of subjectivity in international law has for centuries been shaped by international legal doctrine with regard to the state - the most important creator and addressee of international norms. However, increasingly intensive technological development has made it possible for individuals to take active part in international relations, both through the protection of their fundamental and other rights (particularly in relation to the state) through international law instruments, and through the possibilities of connecting and taking cross-border action even without the involvement of the state. This has given rise to the establishment of international non-governmental organisations, which are now present in the international community in every area of international co-operation, inevitably sharing common interests with the state (but also with other generally accepted subjects of international law). Their presence in international relations can hardly be ignored and, consequently, international law increasingly addresses such entities, allocating them certain subjective rights and obligations, but also*

---

\* Davorin Lapaš, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

*laying the foundations for their direct international responsibility. The fact that provisions of international law now address non-governmental organisations actually means that they are accorded legal capacity and sometimes capacity to act. Seeing as legal capacity is a prerequisite for legal personality, in all systems including the system of international law, such non-governmental entities are on the doorstep of subjectivity in international law, serving as a reminder to international law doctrine that it is legal entities that take part in relations regulated by the law.*

*Key words: personality/subjectivity in international law, non-governmental entities, international non-governmental organisations*

## Zusammenfassung

Davorin Lapaš \*

### NICHTREGIERUNGSENTITÄTEN AN DER SCHWELLE ZUR VÖLKERRECHTLICHEN SUBJEKTIVITÄT - DER WEG IN EIN NEUES VÖLKERRECHT?

*Internationale Beziehungen und damit auch das sie regelnde Völkerrecht sind sowohl hinsichtlich ihres Inhalts als auch der Beteiligten eine dynamische Kategorie. Das klassische Konzept der völkerrechtlichen Subjektivität wurde Jahrhunderte lang von der Völkerrechtsdoktrin auf den Staat hin ausgerichtet, der bis heute der wichtigste Gestalter und Adressat völkerrechtlicher Normen ist. Doch die zunehmend intensive, in erster Linie technische Entwicklung ermöglicht dem Einzelnen, eine aktivere Rolle in den internationalen Beziehungen zu spielen, da einerseits seine Grundrechte, aber auch andere Rechte, insbesondere im Verhältnis zum Staat, völkerrechtlichen Schutz genießen, er aber auch andererseits über grenzüberschreitende Verknüpfungs- und Handlungsmöglichkeiten ohne staatliche Vermittlung verfügt. So entstehen Nichtregierungsentitäten, vor allem internationale Nichtregierungsorganisationen, die in der heutigen internationalen Gemeinschaft nahezu auf jedem Gebiet der internationalen Zusammenarbeit anwesend sind und somit zwangsläufig ihre Interessensgebiete mit dem Staat (aber auch mit anderen allgemein akzeptierten völkerrechtlichen Subjekten) teilen. Diese Präsenz in den internationalen*

---

\* Dr. Davorin Lapaš, Professor an der Juristischen Fakultät der Universität Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb



*Beziehungen kann das Völkerrecht nicht länger missachten und wendet sich mit seinen Normen nun zunehmend auch an solche Nichtregierungsentitäten, wodurch es ihnen bestimmte subjektive Rechte und Pflichten zuweist, aber auch ihre direkte völkerrechtliche Verantwortung begründet. Indem es sie zu Adressaten seiner Normen macht, gesteht ihnen das Völkerrecht Rechtsfähigkeit und manchmal auch Handlungsfähigkeit zu. Da die Rechtsfähigkeit in jedem und so auch im völkerrechtlichen System Voraussetzung der Rechtspersönlichkeit ist, so „klopfen“ solche Nichtregierungsentitäten bereits an die Tür der völkerrechtlichen Subjektivität und erinnern die Völkerrechtsdoktrin daran, dass ein Teilhaber rechtlich geregelter Beziehungen ein Rechtssubjekt darstellt.*

*Schlüsselwörter: Völkerrechtspersönlichkeit/-subjektivität, Nichtregierungsentitäten, internationale Nichtregierungsorganisationen*

